Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (velkého senátu)

4. října 2024*

„Kasační opravný prostředek – Vnější činnost – Mezinárodní dohody – Evropsko-středomořská dohoda zakládající přidružení mezi Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na jedné straně a Marockým královstvím na straně druhé – Dohoda o změně protokolů č. 1 a č. 4 k této dohodě – Akt o uzavření dohody – Tvrzení týkající se porušení mezinárodního práva z důvodu použitelnosti druhé dohody na území Západní Sahary – Žaloba na neplatnost – Přípustnost – Procesní způsobilost – Aktivní legitimace – Podmínka, podle které musí být žalobce, v určitých případech, bezprostředně a osobně dotčen sporným opatřením – Zásada relativního účinku smluv – Zásada sebeurčení – Nesamosprávná území – Článek 73 Charty Organizace spojených národů – Posuzovací pravomoc Rady Evropské unie – Mezinárodní obyčejové právo – Obecné principy unijního práva – Souhlas lidu nesamosprávného území, nositele práva na sebeurčení, jakožto třetí strany mezinárodní dohody“

Ve spojených věcech C-779/21 P a C-799/21 P,

jejichž předmětem jsou dva kasační opravné prostředky podané na základě článku 56 statutu Soudního dvora Evropské unie dne 14. prosince 2021 a 16. prosince 2021,

Evropská komise, zástupci: původně A. Bouquet, F. Castillo de la Torre, F. Clotuche-Duvieusart a B. Eggers, jako zmocněnci, později A. Bouquet, D. Calleja Crespo, F. Clotuche-Duvieusart a B. Eggers, jako zmocněnci,

účastnice řízení podávající kasační opravný prostředek (navrhovatelka) ve věci C-779/21 P,

podporovaná:

Španělským královstvím, zástupci: L. Aguilera Ruiz a A. Gavela Llopis, jako zmocněnci,

vedlejším účastníkem v řízení o kasačním opravném prostředku,

přičemž dalšími účastníky řízení jsou:

Front populaire pour la libération de la Saguia-el-Hamra et du Rio de oro (Front Polisario) [Lidová fronta osvobození Sakía al Hamra a Ria de Oro (Fronta Polisario)], zástupce: G. Devers, avocat,

žalobkyně v prvním stupni,

Rada Evropské unie,

* Jednací jazyk: francouzština.

žalovaná v prvním stupni,

Francouzská republika, zástupci: původně J.-L. Carré, A.-L. Desjonquères a T. Stéhelin, jako zmocněnci, později G. Bain, B. Herbaut, T. Stéhelin a B. Travard, jako zmocněnci,

Confédération marocaine de l'agriculture et du développement rural (Comader), zástupci: N. Angelet, G. Forwood a A. Hublet, avocats, jakož i N. Forwood, BL,

vedlejší účastníci v prvním stupni,

a

Rada Evropské unie, zástupci: původně F. Naert a V. Piessevaux, jako zmocněnci, později F. Naert, A. Nowak-Salles a V. Piessevaux, jako zmocněnci,

účastnice řízení podávající kasační opravný prostředek (navrhovatelka) ve věci C-799/21 P,

podporovaná:

Belgickým královstvím, zástupci: původně J.-C. Halleux, C. Pochet a M. Van Regemorter, jako zmocněnci, později C. Pochet a M. Van Regemorter, jako zmocněnkyně,

Španělským královstvím, zástupci: L. Aguilera Ruiz a A. Gavela Llopis, jako zmocněnci,

Maďarskem, zástupci: M. Z. Fehér a K. Szíjjártó, jako zmocněnci,

Portugalskou republikou, zástupci: P. Barros da Costa a A. Pimenta, jako zmocněnkyně,

Slovenskou republikou, zástupci: původně B. Ricziová, jako zmocněnkyně, později S. Ondrášiková, jako zmocněnkyně,

vedlejšími účastníky v řízení o kasačním opravném prostředku,

přičemž dalšími účastníky řízení jsou:

Front populaire pour la libération de la Saguia-el-Hamra et du Rio de oro (Front Polisario) [Lidová fronta osvobození Sakía al Hamra a Ria de Oro (Fronta Polisario)], zástupce: G. Devers, avocat,

žalobkyně v prvním stupni,

Francouzská republika, zástupci: původně J.-L. Carré, A.-L. Desjonquères a T. Stéhelin, jako zmocněnci, později G. Bain, B. Herbaut, T. Stéhelin a B. Travard, jako zmocněnci,

Evropská komise, zástupci: původně A. Bouquet, F. Castillo de la Torre, F. Clotuche-Duvieusart a B. Eggers, jako zmocněnci, později A. Bouquet, D. Calleja Crespo, F. Clotuche-Duvieusart a B. Eggers, jako zmocněnci,

Confédération marocaine de l'agriculture et du développement rural (Comader), zástupci: N. Angelet, G. Forwood a A. Hublet, avocats, jakož i N. Forwood, BL,

vedlejší účastníci v prvním stupni,

SOUDNÍ DVŮR (velký senát),

ve složení: K. Lenaerts, předseda, L. Bay Larsen, místopředseda, A. Arabadžev, C. Lycourgos, E. Regan, Z. Csehi a O. Spineanu-Matei, předsedové senátů, S. Rodin, I. Jarukaitis, A. Kumin, N. Jääskinen (zpravodaj), M. L. Arastey Sahún a M. Gavalec, soudci,

generální advokátka: T. Ćapeta,

za soudní kancelář: C. Di Bella, rada,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 23. a 24. října 2023,

po vyslechnutí stanoviska generální advokátky na jednání konaném dne 21. března 2024,

vydává tento

Rozsudek

1 Svými kasačními opravnými prostředky se Evropská komise (věc C-779/21 P) a Rada Evropské unie (věc C-799/21 P) domáhají částečného zrušení rozsudku Tribunálu Evropské unie ze dne 29. září 2021, Fronta Polisario v. Rada (T-279/19, dále jen „napadený rozsudek“, EU:T:2021:639), kterým Tribunál zrušil rozhodnutí Rady (EU) 2019/217 ze dne 28. ledna 2019 o uzavření Dohody ve formě výměny dopisů mezi Evropskou unií a Marockým královstvím o změně protokolů č. 1 a č. 4 k Evropsko-středomořské dohodě zakládající přidružení mezi Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na jedné straně a Marockým královstvím na straně druhé (Úř. věst. 2019, L 34, s. 1; dále jen „sporné rozhodnutí“).

2 Ve věci C-799/21 P Rada rovněž podpůrně navrhuje, aby byly zachovány účinky sporného rozhodnutí po dobu dvanácti měsíců od data vyhlášení rozsudku v této věci.

Právní rámec

Mezinárodní právo

Charta OSN

3 Článek 1 Charty Spojených národů, která byla podepsána dne 26. června 1945 v San Francisku (dále jen „Charta OSN“), uvádí:

„Cíle Spojených národů jsou tyto:

[…]

2. rozvíjeti mezi národy přátelské vztahy, založené na úctě k zásadě rovnoprávnosti a sebeurčení národů, a činiti jiná vhodná opatření na posílení světového míru;

[…]“

4 Kapitola XI Charty OSN, nadepsaná „Prohlášení o nesamosprávných územích“, obsahuje článek 73, který stanoví:

„Členové Spojených národů, kteří mají nebo přejímají odpovědnost za správu území, jejichž lid ještě nedosáhl v plné míře samosprávy, uznávají zásadu, že zájmy obyvatel těchto území jsou na prvém místě, a přijímají za svou svatou povinnost závazek, že budou v rámci soustavy mezinárodního míru a bezpečnosti zřízené touto chartou co nejvíce podporovati jejich blahobyt […].

[…]“

Vídeňská úmluva

5 Podle posledního pododstavce preambule Vídeňské úmluvy o smluvním právu, která byla dne 23. května 1969 uzavřena ve Vídni (*Recueil des traités des Nations unies*, sv. 1155, s. 331, dále jen „Vídeňská úmluva“), státy, které jsou stranami této úmluvy, „potvrzují […], že pravidla mezinárodního práva obyčejového budou i nadále upravovat otázky, které nejsou upraveny ustanoveními [uvedené] úmluvy“.

6 Článek 3 této úmluvy, nadepsaný „Mezinárodní dohody, na něž se úmluva nevztahuje“, uvádí:

„Skutečnost, že se tato úmluva nevztahuje na mezinárodní dohody sjednané mezi státy a jinými subjekty mezinárodního práva nebo mezi těmito jinými subjekty mezinárodního práva, ani na mezinárodní dohody, které nebyly sjednány písemnou formou, nepůsobí:

[…]

b) na použití jakýchkoliv v této úmluvě obsažených pravidel, která by se na takové dohody vztahovala podle mezinárodního práva nezávisle na této úmluvě;

[…]“

7 Článek 29 Vídeňské úmluvy, nadepsaný „Územní rozsah smluv“, uvádí:

„Pokud ze smlouvy nevyplývá nebo není jinak zjevný jiný úmysl, zavazuje smlouva každou smluvní stranu pro celé její území.“

8 Článek 34 uvedené úmluvy, nadepsaný „Obecné pravidlo týkající se třetích států“, uvádí:

„Ze smlouvy nevznikají ani závazky ani práva třetímu státu bez jeho souhlasu.“

9 Článek 35 uvedené úmluvy, nadepsaný „Smlouvy stanovící závazky třetím státům“, zní:

„Třetímu státu vznikne závazek z ustanovení smlouvy, jestliže strany této smlouvy mají v úmyslu tímto ustanovením vytvořit závazek a jestliže třetí stát tento závazek výslovně přijme písemnou formou.“

10 Článek 36 téže úmluvy, nadepsaný „Smlouvy stanovící práva třetím státům“, zní:

„1. Třetímu státu vznikne právo z ustanovení smlouvy, jestliže strany této smlouvy mají v úmyslu tímto ustanovením poskytnout toto právo buď třetímu státu či skupině států, k níž náleží, nebo

všem státům a jestliže s tím třetí stát souhlasí. Jeho souhlas se předpokládá, pokud není důkaz o opaku, ledaže by smlouva stanovila jinak.

2. Při výkonu práva podle odstavce 1 musí stát zachovávat podmínky stanovené ve smlouvě nebo vzniklé v souladu s ní.“

Dohoda o přidružení

11 Dne 1. března 2000 vstoupila v platnost Evropsko-středomořská dohoda zakládající přidružení mezi Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na jedné straně a Marockým královstvím na straně druhé, podepsaná v Bruselu dne 26. února 1996 (Úř. věst. 2000, L 70, s. 2; Zvl. vyd. 11/33, s. 175, dále jen „dohoda o přidružení“).

12 Článek 1 odst. 1 a 2 dohody o přidružení uvádí:

„1. Tímto se zakládá přidružení mezi [Evropským společenstvím a Evropským společenstvím uhlí a oceli] a jeho členskými státy na jedné straně a Marokem na straně druhé.

2. Cíle této dohody je:

– poskytnout vhodný rámec pro politický dialog mezi stranami, který umožní posílení jejich vztahů ve všech oblastech, které strany považují za vhodné pro tento dialog,

– vytvořit podmínky pro postupnou liberalizaci obchodu se zbožím, službami a kapitálem,

– rozvíjet obchod a harmonické hospodářské a společenské vztahy mezi stranami, zejména prostřednictvím dialogu a spolupráce, a podpořit tak rozvoj a prosperitu Maroka a jeho lidu,

– podněcovat integraci Maghrebu prosazováním obchodu a spolupráce mezi Marokem a zeměmi v regionu,

– podporovat hospodářskou, sociální, kulturní a finanční spolupráci.“

13 Článek 16 této dohody stanoví:

„[Evropské společenství, jakož i Evropské společenství uhlí a oceli] a Maroko budou postupně provádět větší liberalizaci vzájemného obchodu se zemědělskými produkty a produkty rybolovu.“

14 Článek 94 této dohody stanoví:

„Tato dohoda se vztahuje na území, na které se vztahují Smlouvy o založení Evropského společenství a Evropského společenství uhlí a oceli na jedné straně, a za podmínek stanovených v uvedených smlouvách a na území Marockého království na straně druhé.“

Skutečnosti předcházející sporu

15 Pro potřeby tohoto řízení lze shrnout skutečnosti předcházející sporu, které jsou uvedeny zejména v bodech 1 až 53 napadeného rozsudku, následovně.

Mezinárodní kontext

16 Západní Sahara je území nacházející se v severozápadní Africe, které bylo na konci 19. století kolonizováno Španělským královstvím a následně se stalo španělskou provincií. V roce 1963 ji zapsala OSN na „předběžný seznam území, na která se vztahuje Prohlášení o poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům [rezoluce č. 1514 (XV) Valného shromáždění OSN]“ jakožto nesamosprávné území spravované Španělským královstvím ve smyslu článku 73 Charty OSN. Ještě k dnešnímu dni je uvedena na seznamu nesamosprávných území vypracovaném generálním tajemníkem OSN na základě údajů sdělených podle čl. 73 písm. e) této charty.

17 Dne 20. prosince 1966 přijalo Valné shromáždění OSN na 1500. plenárním zasedání rezoluci č. 2229 (XXI) k otázce Ifni a Španělské Sahary, kterou opětovně „potvrdilo nezcizitelné právo lidu […] Španělské Sahary na sebeurčení v souladu s rezolucí č. 1514 (XV) Valného shromáždění [OSN]“ a vyzvalo Španělské království jakožto mocnost spravující toto území, „aby co nejdříve stanovilo […] podmínky pro konání referenda, které proběhne pod záštitou Organizace spojených národů s cílem umožnit svobodný výkon práva původních obyvatel území na sebeurčení“.

18 Dne 24. října 1970 přijalo Valné shromáždění OSN na 1883. plenárním zasedání rezoluci č. 2625 (XXV), kterou schválilo „Prohlášení o zásadách mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou Organizace spojených národů“, jehož znění je uvedeno v příloze této rezoluce. Toto prohlášení „slavnostně vyhlašuje“, zejména „zásadu rovnoprávnosti národů a jejich právo na sebeurčení“.

19 Lidová fronta osvobození Sakía al Hamra a Ria de Oro (Fronta Polisario) je organizací založenou dne 10. května 1973 v Západní Sahaře. Podle článku 1 jejích stanov jde o „národně osvobozenecké hnutí“, jehož členové „bojují za úplnou nezávislost a znovuzískání svrchovanosti Saharawinců (lidu Západní Sahary) na celém území Saharské arabské demokratické republiky“.

20 Dne 20. srpna 1974 zaslalo Španělské království generálnímu tajemníkovi OSN dopis, ve kterém oznámilo, že má v úmyslu uspořádat pod záštitou OSN referendum s cílem umožnit lidu Západní Sahary výkon práva na sebeurčení.

21 Mezinárodní soudní dvůr (MSD) jakožto hlavní soudní orgán OSN vydal dne 16. října 1975, v návaznosti na návrh, který předložilo Valné shromáždění OSN v rámci prací týkajících se dekolonizace Západní Sahary, posudek „Západní Sahara“ (CIJ Recueil 1975, s. 12, dále jen „posudek k Západní Sahaře“). V bodě 162 tohoto stanoviska měl MSD za to, že:

„Ze skutečností a informací, které byly poskytnuty [MSD], vyplývá, že v době španělské kolonizace existovaly právní vztahy vazalství mezi některými kmeny žijícími na území Západní Sahary a marockým sultánem. Rovněž z nich vyplývá existence práv, včetně některých práv týkajících se půdy, která představovala právní vazby mezi mauritánským celkem, jak jej chápe [MSD], a územím Západní Sahary. [MSD] naproti tomu konstatuje, že skutečnosti a informace, které mu byly poskytnuty, neprokazují existenci žádného vztahu územní svrchovanosti mezi územím Západní Sahary na jedné straně a Marockým královstvím nebo mauritánským celkem na straně druhé. [MSD] tedy nezjistil existenci právních vztahů způsobilých ovlivnit použití rezoluce [Valného shromáždění OSN] č. 1514 (XV), pokud jde o dekolonizaci Západní Sahary a zejména uplatňování zásady sebeurčení na základě svobodného a autentického vyjádření vůle obyvatel tohoto území. […]“

22 V bodě 163 posudku k Západní Sahaře MSD zejména uvedl:

„[MSD je toho názoru], [p]okud jde o otázku I, […], že Západní Sahara (Rio de Oro a Sakiet El Hamra) nebyla v okamžiku kolonizace Španělskem územím bez pána (*terra nullius*); […] pokud jde o otázku II, […], že území mělo s Marockým královstvím právní vazby, jejichž rysy jsou uvedeny v bodě 162 tohoto posudku [a] že území mělo na mauritánský celek právní vazby mající znaky uvedené v bodě 162 tohoto posudku.“

23 Marocký král v projevu, který přednesl v den zveřejnění posudku k Západní Sahaře, prohlásil, že „celý svět uznal, že [Západní] Sahara náleží“ Marockému království a že mu „přísluší pokojným způsobem získat toto území“, a za tímto účelem vyzval k uspořádání pochodu.

24 Dne 6. listopadu 1975 přijala Rada bezpečnosti OSN na svém 1854. zasedání rezoluci č. 380 (1975) k Západní Sahaře, ve které „[v]yjádř[ila] politování nad konáním [tohoto] pochodu“ a „[vyzvala] Marocké [království], aby okamžitě stáhlo z území Západní Sahary všechny účastníky [uvedeného] pochodu“.

25 Dne 26. února 1976 informovalo Španělské království generálního tajemníka OSN o tom, že od tohoto data ukončuje svou přítomnost na území Západní Sahary a má za to, že nadále nenese jakoukoliv mezinárodní odpovědnost týkající se správy tohoto území.

26 V mezidobí vypukl v této oblasti ozbrojený konflikt mezi Marockým královstvím, Mauritánskou islámskou republikou a Frontou Polisario. Za těchto okolností část obyvatelstva Západní Sahary, převážně Saharawinců, z tohoto území uprchla a nalezla útočiště v táborech nacházejících se na alžírském území poblíž hranice se Západní Saharou.

27 Den po odchodu Španělského království ze Západní Sahary vyhlásila Fronta Polisario vznik Saharské arabské demokratické republiky (dále jen „SADR“). Evropská unie ani žádný z jejích členských států k dnešnímu dni SADR neuznaly.

28 Dne 14. dubna 1976 podepsalo Marocké království s Mauritánskou islámskou republikou smlouvu o rozdělení území Západní Sahary a anektovalo tu část území, jež mu byla touto smlouvou přidělena. Dne 10. srpna 1979 uzavřela Mauritánská islámská republika s Frontou Polisario mírovou dohodu, na jejímž základě se vzdala všech územních nároků v Západní Sahaře. Po uzavření této dohody převzalo Marocké království kontrolu nad územím evakuovaným mauritánskými silami.

29 Dne 21. listopadu 1979 přijalo Valné shromáždění OSN na 75. plenárním zasedání rezoluci č. 34/37 k otázce Západní Sahary, ve které „[z]novu potvr[dilo] nezcizitelné právo lidu Západní Sahary na sebeurčení a nezávislost, v souladu s [Chartou OSN] […] a s cíli [jeho] rezoluce č. 1514 (XV)“, „[vyjádřilo] hluboké politování nad zhoršením situace, které je způsobeno pokračující okupací Západní Sahary Marokem“, „naléhavě [vyzvalo] Maroko, aby se také zapojilo do mírového procesu a ukončilo okupaci území Západní Sahary“, a „[z]a tímto účelem doporuč[ilo], aby se [Fronta Polisario], zástupkyně lidu Západní Sahary, v plném rozsahu zapojila do hledání spravedlivého, trvalého a konečného politického řešení otázky Západní Sahary, v souladu s rezolucemi a prohlášeními [OSN]“. Po této rezoluci následovala rezoluce č. 35/19 přijatá Valným shromážděním OSN na 56. plenárním zasedání, které se konalo dne 11. listopadu 1980. V bodě 10 této rezoluce Valné shromáždění „naléhavě [vyzvalo] […] Maroko a [Frontu Polisario], zástupkyni lidu Západní Sahary, aby zahájily přímá jednání s cílem dospět ke konečnému vyřešení otázky Západní Sahary“.

30 Konflikt mezi Marockým královstvím a Frontou Polisario pokračoval až do 30. srpna 1988, kdy strany v zásadě přijaly návrhy na urovnání konfliktu, které předložil zejména generální tajemník OSN a které stanovily především vyhlášení příměří a uspořádání referenda o sebeurčení pod dohledem OSN. Avšak vzhledem k tomu, že nebylo nalezeno žádné politické řešení, konflikt se znovu rozhořel v roce 2020.

31 Za účelem zejména dohledu nad příměřím a pomoci při organizaci referenda zřídila Rada bezpečnosti OSN v dubnu 1991 misi pro uspořádání referenda v Západní Sahaře (MINURSO), jejíž mandát je každoročně prodlužován a která existuje dodnes. V rezolucích Rady bezpečnosti OSN bylo pravidelně opakovaně uváděno, že jakékoli politické řešení musí zajistit „sebeurčení lidu Západní Sahary v rámci uspořádání, která budou v souladu se zásadami a cíli uvedenými v Chartě OSN“ [naposledy viz rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 2703 (2023) ze dne 30. října 2023, bod 4].

32 Takové referendum se dosud nekonalo a Marocké království kontroluje většinu území Západní Sahary, kterou pískový val, jejž postavila a hlídá marocká armáda, odděluje od zbývající části tohoto území, kterou kontroluje Fronta Polisario.

Dohoda o přidružení, dohoda o liberalizaci a jejich právní důsledky

33 Po vstupu dohody o přidružení v platnost dne 1. března 2000 bylo k dohodě uzavřeno a změněno několik protokolů. Dne 13. prosince 2010 byla v Bruselu (Belgie) podepsána dohoda ve formě výměny dopisů mezi Evropskou unií a Marockým královstvím o vzájemných liberalizačních opatřeních pro zemědělské produkty, zpracované zemědělské produkty, ryby a produkty rybolovu, o nahrazení protokolů č. 1, 2 a 3 a příloh k nim a o změnách Evropsko-středomořské dohody zakládající přidružení mezi Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na jedné straně a Marockým královstvím na straně druhé (Úř. věst. 2012, L 241, s. 4, dále jen „dohoda o liberalizaci“). Tato dohoda byla schválena jménem Unie rozhodnutím Rady 2012/497/EU ze dne 8. března 2012 (Úř. věst. 2012, L 241, s. 2).

34 Dne 19. listopadu 2012 podala Fronta Polisario k Tribunálu žalobu na zrušení tohoto rozhodnutí, přičemž zejména tvrdila, že Rada porušila některé své povinnosti dle mezinárodního práva tím, že uvedeným rozhodnutím schválila použití dohody o liberalizaci na území Západní Sahary. Rozsudkem ze dne 10. prosince 2015, Fronta Polisario v. Rada (T-512/12, EU:T:2015:953), zrušil Tribunál rozhodnutí 2012/497 v rozsahu, v němž schválilo použití dohody o liberalizaci na Západní Saharu, a to z důvodu, že Rada nedostála své povinnosti posoudit před přijetím tohoto rozhodnutí všechny okolnosti projednávané věci, jelikož neověřila, zda využívání produktů pocházejících z tohoto území vyvážených do Unie neprobíhá na úkor obyvatelstva uvedeného území a nevede k porušování základních práv dotčených osob.

35 Na základě kasačního opravného prostředku podaného Radou dne 19. února 2016 Soudní dvůr, rozsudkem ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973), zrušil rozsudek ze dne 10. prosince 2015, Fronta Polisario v. Rada (T-512/12, EU:T:2015:953), a žalobu Fronty Polisario podanou k Tribunálu odmítl jako nepřípustnou. V tomto ohledu Soudní dvůr vyhověl druhému důvodu kasačního opravného prostředku, vycházejícímu z nesprávného právního posouzení, kterého se Tribunál dopustil při analýze aktivní legitimace žalobkyně, a konkrétně výtce, že Tribunál neprávem konstatoval, že se dohoda o liberalizaci vztahuje na Západní Saharu. Soudní dvůr zejména shledal, že v souladu se zásadou sebeurčení, použitelnou na vztahy mezi Unií a Marockým královstvím, a v souladu s právem na sebeurčení, které z toho vyplývá lidu Západní Sahary, které je nesamosprávným územím ve smyslu článku 73

Charty OSN, má toto území status oddělený a odlišný od statusu jakéhokoli státu, včetně statusu Marockého království. Soudní dvůr na základě toho dospěl k závěru, že výraz „území Marockého království“ uvedený v článku 94 dohody o přidružení nelze vykládat v tom smyslu, že Západní Sahara spadá do územní působnosti této dohody.

36 K tomuto závěru dospěl Soudní dvůr v rozsudku ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973), rovněž na základě toho, že lid Západní Sahary musí být považován za „třetí stranu“ ve smyslu zásady relativního účinku smluv. Souhlas této třetí strany byl totiž nutný k tomu, aby mohla být dotčena prováděním dohody o přidružení v případě zahrnutí území Západní Sahary do působnosti uvedené dohody, a to aniž by bylo nutné určit, zda jí z takového provádění mohou vznikat povinnosti, či naopak práva. Soudní dvůr přitom uvedl, že z rozsudku ze dne 10. prosince 2015, Fronta Polisario v. Rada (T-512/12, EU:T:2015:953), nevyplývá, že lid Západní Sahary takový souhlas stran dohody o přidružení vyjádřil.

Sporná dohoda a sporné rozhodnutí

37 Rada v návaznosti na rozsudek ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973), rozhodnutím ze dne 29. května 2017 zmocnila Komisi, aby zahájila jménem Unie jednání s Marockým královstvím za účelem uzavření mezinárodní dohody o změně protokolu č. 1, který se týká režimu dovozu zemědělských produktů, zpracovaných zemědělských produktů, ryb a produktů rybolovu pocházejících z Maroka do Evropské unie, a protokolu č. 4, který se týká definice pojmu „původní produkty“ a metod správní spolupráce, k dohodě o přidružení. V rámci svého zmocnění uděleného Komisi k zahájení jednání ji Rada požádala, aby zajistila, aby bylo obyvatelstvo dotčené zamýšlenou mezinárodní dohodou zapojeno vhodným způsobem, a vyhodnotila potenciální dopady uvedené dohody na udržitelný rozvoj Západní Sahary, zejména výhody pro místní obyvatelstvo a dopad využívání přírodních zdrojů na dotčená území.

38 Komise poté, co informovala o výsledku konzultací a analýzy, které provedla ve své zprávě ze dne 11. června 2018 o přínosech rozšíření celních preferencí na produkty pocházející ze Západní Sahary pro její obyvatelstvo a o konzultaci s tímto obyvatelstvem, podepsala dne 25. října 2018 v Bruselu Dohodu ve formě výměny dopisů mezi Evropskou unií a Marockým královstvím o změně protokolů č. 1 a č. 4 k Evropsko-středomořské dohodě zakládající přidružení mezi Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na jedné straně a Marockým královstvím na straně druhé (Úř. věst. 2019, L 34, s. 4, dále jen „sporná dohoda“).

39 Třetí až devátý odstavec každého z obou dopisů, jejichž výměna vedla ke sporné dohodě, zní takto:

„Tato dohoda se uzavírá, aniž by tím byl dotčen postoj [Unie] ohledně statusu Západní Sahary a postoj Marockého království k tomuto regionu.

Obě strany znovu potvrzují svoji podporu procesu OSN a podporují úsilí [generálního tajemníka OSN] o nalezení konečného politického řešení v souladu se zásadami a cíli Charty Organizace spojených národů a na základě rezolucí Rady bezpečnosti [OSN].

[U]nie a Marocké království se dohodly začlenit níže uvedené společné prohlášení za protokol č. 4 […]:

‚Společné prohlášení o provádění protokolů č. 1 a č. 4 k [dohodě o přidružení]

1. Na produkty pocházející ze Západní Sahary, které podléhají kontrole celních orgánů Marockého království, se vztahují stejné obchodní preference, jaké [U]nie udělila na produkty, na něž se vztahuje dohoda o přidružení.

2. Protokol č. 4 se použije přiměřeně pro stanovení statusu původu produktů uvedených v odstavci 1, včetně důkazů o původu.

3. Zajištěním uplatňování protokolu č. 4 na tyto produkty jsou pověřeny celní orgány členských států [Unie] a Marockého království.‘

[Unie] a Marocké království znovu potvrzují svůj závazek uplatňovat protokoly v souladu s ustanoveními dohody o přidružení týkajícími se dodržování základních svobod a lidských práv.

Začlenění tohoto společného prohlášení vychází z dlouhodobého privilegovaného partnerství mezi [Unií] a Marockým královstvím, které bylo stvrzeno zejména udělením rozšířeného statusu Marockému království, jakož i ze společného cíle obou stran toto partnerství prohloubit a rozšířit.

V tomto duchu partnerství a s cílem umožnit stranám posoudit dopad této dohody zvláště na udržitelný rozvoj, zejména pokud jde o výhody pro dotčené obyvatelstvo a využívání přírodních zdrojů na příslušných územích, se [Unie] a Marocké království dohodly na vzájemné výměně informací ve Výboru pro přidružení, která proběhne nejméně jednou ročně.

Zvláštní postupy pro toto posuzování budou stanoveny později tak, aby je Výbor pro přidružení mohl schválit nejpozději dva měsíce poté, co tato dohoda vstoupí v platnost.“

40 Dne 28. ledna 2019 přijala Rada sporné rozhodnutí.

41 V bodech 3 až 10 odůvodnění sporného rozhodnutí se uvádí:

„(3) Unie nepředjímá výsledek politického procesu o konečném statusu Západní Sahary, který je veden pod záštitou OSN, a neustále připomínala, že jí záleží na vyřešení sporu v Západní Sahaře, v současnosti zapsané OSN na seznam nesamosprávných území, nyní z velké části pod správou Marockého království. […]

(4) Od vstupu v platnost dohody o přidružení byly produkty pocházející ze Západní Sahary s osvědčením o původu z Maroka dováženy do Unie s celními preferencemi zakotvenými v relevantních ustanoveních této dohody.

(5) V rozsudku [ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973)], však [Soudní dvůr] uvedl, že se dohoda o přidružení vztahuje pouze na území Marockého království, a nikoli Západní Sahary, která je nesamosprávným územím.

(6) Je důležité zajistit, aby nedošlo k narušení obchodních toků, které se během let rozvinuly, a zároveň poskytnout odpovídající záruky pro ochranu mezinárodního práva, včetně lidských práv, a zajištění udržitelného rozvoje na dotčených územích. Rada tedy dne 29. května 2017 pověřila Komisi zahájením jednání s Marockým královstvím s cílem ustavit v souladu s rozsudkem [ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973)] právní základ pro přiznání celních preferencí zakotvených v dohodě o přidružení produktům pocházejícím ze Západní Sahary. Vzhledem k tomu, že jedině marocké orgány jsou schopné zajistit dodržování pravidel nezbytných pro udělení těchto

preferencí, představuje dohoda mezi [Unií] a Marockým královstvím jediný nástroj, jak zajistit, aby mohl dovoz produktů pocházejících ze Západní Sahary využívat statusu preferenčního původu.

(7) Komise posoudila možný dopad takové dohody na udržitelný rozvoj, zejména z hlediska přínosů a nevýhod plynoucích z celních preferencí udělených na produkty ze Západní Sahary pro dotčené obyvatelstvo a dopadu na využívání přírodních zdrojů na dotčených územích. […]

(8) Z provedeného posouzení […] vyplývá, že celkové výhody pro hospodářství Západní Sahary plynoucí z přiznání celních preferencí ustanovených v dohodě o přidružení produktům pocházejícím ze Západní Sahary, a zejména silný pákový efekt pro hospodářský růst, a tudíž i sociální rozvoj, převažují nad nevýhodami zmiňovanými během konzultací, jako je extenzivní využívání přírodních zdrojů […].

(9) Je odhadováno, že rozšíření celních preferencí na produkty pocházející ze Západní Sahary bude mít celkově pozitivní dopad na dotčené obyvatelstvo. […]

(10) S ohledem na úvahy o souhlasu v rozsudku [ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973)] přijala Komise ve spolupráci s [ESVČ] veškerá v současném kontextu rozumná a možná opatření k tomu, aby odpovídajícím způsobem konzultovala i dotčené obyvatelstvo, aby se ujistila o jeho souhlasu s dohodou. Byly provedeny široké konzultace a činitelé sociálně-ekonomické a politické sféry, kteří se konzultací účastnili, se většinově vyslovili pro rozšíření celních preferencí podle dohody o přidružení i na Západní Saharu. Ti, kdo rozšíření odmítli, soudili zejména, že by taková dohoda stvrdila postavení Maroka na území Západní Sahary. Žádné ustanovení této dohody však neumožňuje tvrdit, že by uznávala svrchovanost Maroka nad Západní Saharou. Unie bude i nadále vyvíjet zvýšené úsilí na podporu procesu mírového řešení konfliktu, který byl započat a probíhá pod záštitou OSN.“

42 Článek 1 první pododstavec sporného rozhodnutí stanoví, že sporná dohoda se schvaluje jménem Unie. Tato dohoda vstoupila v platnost dne 19. července 2019 (Úř. věst. 2019, L 197, s. 1).

Řízení před Tribunálem a napadený rozsudek

43 Návrhem došlým kanceláři Tribunálu dne 27. dubna 2019 podala Fronta Polisario žalobu znějící na zrušení sporného rozhodnutí.

44 Napadeným rozsudkem Tribunál zrušil sporné rozhodnutí a rozhodl, že účinky tohoto rozhodnutí budou zachovány po dobu, která nemůže přesáhnout lhůtu stanovenou v čl. 56 prvním pododstavci statutu Soudního dvora Evropské unie, nebo pokud bude v této lhůtě podán kasační opravný prostředek, do vyhlášení rozsudku, kterým Soudní dvůr rozhodne o tomto kasačním opravném prostředku.

45 Zaprvé Tribunál zkoumal dvě námitky nepřípustnosti, které vznesla proti žalobě směřující ke zrušení sporného rozhodnutí Rada, podporovaná Francouzskou republikou, Komisí, jakož i Confédération marocaine de l’agriculture et du développement rural (Marocká konfederace pro zemědělství a rozvoj venkova, dále jen „Comader“), z nichž první vycházela z nedostatku

způsobilosti Fronty Polisario vystupovat před unijními soudy a druhá z nedostatku aktivní legitimace k podání žaloby proti spornému rozhodnutí, a tyto námitky zamítl, první z nich v bodech 79 až 114 a druhou v bodech 133 až 238 napadeného rozsudku.

46 Zadruhé Tribunál nejprve zamítl první žalobní důvod, uplatněný Frontou Polisario na podporu jejích návrhových žádání, vycházející z nedostatku pravomoci Rady k přijetí sporného rozhodnutí, a následně zkoumal v bodech 251 až 391 napadeného rozsudku třetí žalobní důvod znějící na zrušení, vycházející v podstatě z toho, že Rada porušila svou povinnost dodržet požadavky vyvozené Soudním dvorem ze zásady sebeurčení a zásady relativního účinku smluv, jak byly upřesněny v rozsudcích ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973), a ze dne 27. února 2018, Western Sahara Campaign UK (C-266/16, EU:C:2018:118). V bodě 391 napadeného rozsudku Tribunál dospěl k závěru, že Rada přijetím sporného rozhodnutí dostatečně nezohlednila všechny relevantní skutečnosti týkající se situace Západní Sahary a měla neprávem za to, že má prostor pro uvážení při rozhodování, zda je třeba vyhovět požadavku, podle něhož lid tohoto území musí vyjádřit svůj souhlas s použitím sporné dohody na tomto území, jakožto třetí strana ve vztahu k uvedené dohodě, v souladu s výkladem zásady relativního účinku smluv ve spojení se zásadou sebeurčení podaným Soudním dvorem.

Řízení před Soudním dvorem a návrhová žádání účastníků řízení

47 Rozhodnutím předsedy Soudního dvora ze dne 15. února 2022 byly věci C-779/21 P a C-799/21 P spojeny pro účely písemné i ústní části řízení, jakož i pro účely rozsudku.

48 Rozhodnutím předsedy Soudního dvora ze dne 27. května 2022 bylo povoleno vedlejší účastenství Španělského království na podporu návrhových žádání Komise ve věci C-779/21 P.

49 Rozhodnutími předsedy Soudního dvora ze dne 27. května 2022 bylo povoleno vedlejší účastenství Španělského království, Maďarska, Portugalské republiky a Slovenské republiky na podporu návrhových žádání Rady ve věci C-799/21 P.

50 Rozhodnutím předsedy Soudního dvora ze dne 13. června 2022 bylo rovněž povoleno vedlejší účastenství Belgického království na podporu návrhových žádání Rady ve věci C-799/21 P. Tento členský stát se nicméně později nezúčastnil písemné části řízení.

51 Komise v rámci kasačního opravného prostředku (věc C-779/21 P) navrhuje, aby Soudní dvůr:

– zrušil napadený rozsudek;

– zamítl žalobu podanou v prvním stupni Frontou Polisario nebo v případě, že Soudní dvůr konstatuje, že ve věci nemůže rozhodnout, vrátil věc Tribunálu a

– uložil Frontě Polisario náhradu nákladů v obou stupních řízení, včetně nákladů řízení účastnice podávající kasační opravný prostředek.

52 Rada v rámci kasačního opravného prostředku (věc C-799/21 P) navrhuje, aby Soudní dvůr:

– zrušil napadený rozsudek;

– vydal konečné rozhodnutí o otázkách, kterých se týká její kasační opravný prostředek, a zamítl žalobu Fronty Polisario;

– uložil Frontě Polisario náhradu nákladů řízení o tomto kasačním opravném prostředku a řízení ve věci T-279/19 a

– podpůrně zachoval účinky sporného rozhodnutí po dobu dvanácti měsíců ode dne vyhlášení rozsudku v této věci.

53 Fronta Polisario navrhuje, aby Soudní dvůr:

– kasační opravné prostředky zamítl;

– uložil Komisi náhradu všech nákladů řízení vynaložených Frontou Polisario v rámci projednávané věci a

– uložil Radě náhradu všech nákladů řízení vynaložených Frontou Polisario v rámci projednávané věci a v řízení před Tribunálem v prvním stupni.

54 Francouzská republika navrhuje, aby Soudní dvůr:

– zrušil napadený rozsudek;

– vydal konečné rozhodnutí o otázkách, kterých se týkají projednávané kasační opravné prostředky, a zamítl žalobu Fronty Polisario, nebo v případě, že Soudní dvůr konstatuje, že ve věci nemůže rozhodnout, vrátil věc Tribunálu a

– podpůrně, z důvodů uplatněných Radou a Komisí, zachoval účinky sporného rozhodnutí po dobu osmnácti měsíců ode dne vyhlášení rozsudku v této věci.

55 Comader navrhuje, aby Soudní dvůr:

– zrušil napadený rozsudek;

– prohlásil žalobu Fronty Polisario za nepřípustnou, nebo přinejmenším za neopodstatněnou a

– uložil Frontě Polisario náhradu nákladů řízení.

56 Španělské království navrhuje, aby Soudní dvůr vyhověl kasačnímu opravnému prostředku Komise ve věci C-779/21 P, jakož i kasačnímu opravnému prostředku Rady ve věci C-799/21 P. Belgické království, Maďarsko, Portugalská republika a Slovenská republika navrhují, aby Soudní dvůr vyhověl kasačnímu opravnému prostředku Rady.

Ke kasačním opravným prostředkům

57 Na podporu svého kasačního opravného prostředku uvádí Komise, navrhovatelka ve věci C-779/21 P, pět důvodů, a Rada, navrhovatelka ve věci C-799/21 P, čtyři důvody. První tři důvody kasačního opravného prostředku ve věci C-779/21 P a první dva důvody kasačního opravného prostředku ve věci C-799/21 P vycházejí z nesprávného právního posouzení Tribunálu stran

přípustnosti žaloby, kterou k němu podala Fronta Polisario, zatímco čtvrtý a pátý důvod kasačního opravného prostředku ve věci C-779/21 P, jakož i třetí a čtvrtý důvod kasačního opravného prostředku ve věci C-799/21 P vycházejí z nesprávných právních posouzení, kterých se měl dopustit Tribunál v rámci přezkumu opodstatněnosti této žaloby.

K prvnímu důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-779/21 P a prvnímu důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-799/21 P, vycházejícím z nedostatku procesní způsobilosti Fronty Polisario

Argumentace účastníků řízení

58 V rámci prvních důvodů kasačního opravného prostředku Rada a Komise vytýkají Tribunálu, že se dopustil nesprávného právního posouzení tím, že v bodech 90 až 114 napadeného rozsudku uznal procesní způsobilost Fronty Polisario v řízení před unijním soudem.

59 Tyto dva orgány, jakož i Francouzská republika a Comader v podstatě zejména tvrdí, že Fronta Polisario nemá právní osobnost podle mezinárodního ani unijního práva. Tyto orgány ani nesouhlasí s tím, že by bylo možné dovolávat se zásady účinné soudní ochrany za účelem uznání způsobilosti Fronty Polisario podat žalobu k Tribunálu směřující k obraně práva lidu Západní Sahary na sebeurčení, jelikož by to znamenalo přípustnost jakékoliv žaloby předložené unijnímu soudu jakožto „internímu“ soudu, a to i v případě, že by se žaloba týkala mezinárodního sporu, na který se vztahuje mezinárodní právo a který byl předložen subjektem mezinárodního práva, nezpůsobilého k tomu, aby byl předložen mezinárodnímu soudu. Podle Rady z práva na účinnou soudní ochranu nevyplývá neomezený přístup k unijnímu soudu bez ohledu na podmínky přípustnosti uvedené v čl. 263 čtvrtém pododstavci SFEU.

60 Navíc je podle Komise Fronta Polisario sice zapojena do „politického řešení“ v otázce konečného statusu území Západní Sahary, jak se uvádí v bodech 91 a 92 napadeného rozsudku, avšak rezoluci Valného shromáždění OSN 34/37, zmíněnou v bodě 29 tohoto rozsudku, je třeba vnímat v souvislostech. Je pravda, že tato rezoluce doporučuje, aby Fronta Polisario jako „zástupkyně“ lidu Západní Sahary byla zapojena do politického řešení konfliktu týkajícího se tohoto území. Uvedená rezoluce, která nemá závaznou povahu, nicméně předcházela vzniku určitého místního zastoupení obyvatelstva Západní Sahary na základě všeobecných a přímých voleb. Unie nikdy neuznala Frontu Polisario jinak než jako jednu ze „stran“ mírového procesu vedeného na úrovni OSN a přesná část lidu Západní Sahary, která se pokládá být zastoupena Frontou Polisario, zůstává nejistá.

61 Rada má za to, že se Tribunál dopustil nesprávného právního posouzení, když použil extenzivní výklad pojmu „právnická osoba“ ve smyslu čl. 263 čtvrtého pododstavce SFEU, který nezohledňuje meze úlohy a způsobilosti Fronty Polisario k zastupování dle mezinárodního práva, a když odmítl, v bodě 103 napadeného rozsudku, argumenty Rady v tomto ohledu. Tribunál podle Rady neprávem rozhodl, že způsobilost Fronty Polisario k zastupování v rámci procesu politického řešení sporu na úrovni OSN odůvodňuje přiznání postavení „právnické osoby“ Frontě Polisario, aby mohla napadnout platnost rozhodnutí týkajícího se uzavření dohody, která podle Rady nemá dopad na řešení tohoto sporu. Rada se domnívá, že úloha Fronty Polisario je na mezinárodní úrovni omezena na její způsobilost účastnit se jakožto zástupce lidu Západní Sahary jednání vedených pod záštitou OSN ve věci konečného statusu Západní Sahary v souladu s rezolucí Valného shromáždění OSN 34/37, uvedenou v bodě 29 tohoto rozsudku. Skutečnost,

že orgány Unie uznávají existenci sporu, který je předmětem jednání v rámci OSN, podle Rady nijak neznamená, že Unie nebo její orgány uznávají Frontu Polisario jako svůj protějšek, jelikož Unie se těchto jednání neúčastní.

62 Fronta Polisario s touto argumentací nesouhlasí.

Závěry Soudního dvora

63 Jak v podstatě připomněl Tribunál v bodech 82 a 83 napadeného rozsudku, i když podle čl. 263 čtvrtého pododstavce SFEU může každá fyzická nebo právnická osoba za podmínek uvedených v prvním a druhém pododstavci tohoto článku podat žalobu proti aktům, které jsou jí určeny nebo které se jí bezprostředně a osobně dotýkají, jakož i proti právním aktům s obecnou působností [nařizovacím aktům], které se jí bezprostředně dotýkají a nevyžadují přijetí prováděcích opatření, Soudní dvůr již přiznal procesní způsobilost před unijními soudy entitám nezávisle na otázce jejich založení jakožto právnických osob podle vnitrostátního práva.

64 Jak uvedl Tribunál v bodě 84 napadeného rozsudku, tak tomu bylo zejména v případě, kdy dotčená entita měla dostatečnou způsobilost zastupovat osoby, jejichž práva vyplývající z unijního práva dle svého tvrzení hájila, jakož i autonomii a odpovědnost nezbytné k tomu, aby jednala v rámci právních vztahů určených tímto právem, a kdy ji orgány uznaly jako partnera pro jednání týkající se těchto práv (v tomto smyslu viz rozsudky ze dne 8. října 1974, Union syndicale – Service public européen a další v. Rada, 175/73, EU:C:1974:95, body 9 až 17, jakož i ze dne 8. října 1974, Syndicat général du personnel des organismes européens v. Komise, 18/74, EU:C:1974:96, body 5 až 13).

65 Jak uvedl Tribunál v bodě 85 napadeného rozsudku, bylo tomu tak rovněž v případě, kdy unijní orgány přistupovaly k této entitě jako k samostatnému subjektu nadanému vlastními právy a povinnostmi. Soudržnost a spravedlnost totiž vyžadují, aby byla uznána procesní způsobilost takové entity za účelem napadení opatření omezujících její práva nebo nepříznivých rozhodnutí, která vůči ní orgány přijaly (v tomto smyslu viz rozsudky ze dne 28. října 1982, Groupement des Agences de voyages v. Komise, 135/81, EU:C:1982:371, body 9 až 11; ze dne 18. ledna 2007, PKK a KNK v. Rada, C-229/05 P, EU:C:2007:32, body 107 až 112, jakož i ze dne 15. června 2017, Al-Faqih a další v. Komise, C-19/16 P, EU:C:2017:466, bod 40).

66 Tribunál ostatně v bodě 86 napadeného rozsudku správně připomněl, že z judikatury Soudního dvora vyplývá, že pojem „právnická osoba“ ve smyslu čl. 263 čtvrtého pododstavce SFEU nelze vykládat restriktivně [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 22. června 2021, Venezuela v. Rada (Dotčení třetího státu), C-872/19 P, EU:C:2021:507, bod 44].

67 V projednávané věci je třeba konstatovat, jak to učinila generální advokátka v bodě 82 svého stanoviska, že Fronta Polisario je samozvané osvobozenecké hnutí, které vzniklo s cílem bojovat za určitý typ budoucího modelu správy nesamosprávného území Západní Sahary, a sice za nezávislost tohoto území na aktuálně Marockém království a za vytvoření svrchovaného saharawinského státu. Toto hnutí tedy usiluje o vytvoření nezávislého státu v rámci výkonu práva lidu nesamosprávného území Západní Sahary na sebeurčení.

68 Vzhledem k tomu, že uvedené hnutí usiluje na základě práva lidu Západní Sahary na sebeurčení právě o vytvoření státoprávního uspořádání pro toto území, nelze pro účely přiznání Frontě Polisario procesní způsobilosti před unijními soudy požadovat, aby byla konstituována jako právnická osoba v souladu určitým vnitrostátním právním řádem.

69 Fronta Polisario je kromě toho jedním z legitimních partnerů pro jednání v rámci procesu zmíněného v bodě 31 tohoto rozsudku směřujícího k rozhodnutí o budoucnosti Západní Sahary, který probíhá pod záštitou Rady bezpečnosti OSN, jejíž rozhodnutí zavazují všechny členské státy a orgány Unie, a to navzdory tomu, že Frontě Polisario nebylo ze strany OSN nebo Unie či jejích členských států nikdy přiznáno postavení „národně osvobozeneckého hnutí“.

70 Z toho vyplývá, že Fronta Polisario, která se rovněž účastní nejrůznějších mezinárodních, zejména afrických fór, a udržuje bilaterální právní vztahy na mezinárodní úrovni, má dostatečnou právní existenci k tomu, aby mohla vystupovat v řízení před unijními soudy.

71 Pokud jde o otázku, zda tato entita může legitimně zastupovat zájmy lidu Západní Sahary, ta se týká toho, zda je tato entita aktivně legitimována v rámci žaloby na neplatnost směřující proti spornému rozhodnutí, a nikoliv toho, zda je, či není způsobilá jednat v řízení před unijními soudy.

72 Konečně argumentace, podle níž nebyla právní osobnost Fronty Polisario uznána v právních řádech členských států, respektive podle které neuznal její procesní způsobilost žádný soud členského státu, nemůže obstát. Jak uvedl Tribunál v bodě 83 napadeného rozsudku, pojem „právnická osoba“ uvedený v čl. 263 čtvrtém pododstavci SFEU se nemusí nutně shodovat s pojmy, které jsou vlastní jednotlivým právním řádům členských států, ačkoli v zásadě předpokládá existenci právní osobnosti, jež musí být ověřena z hlediska vnitrostátního práva, podle kterého byla dotčená právnická osoba založena. V tomto ohledu je dále třeba uvést, že Soudní dvůr uznal, že třetí stát jakožto stát s mezinárodní právní subjektivitou musí být považován za „právnickou osobu“ ve smyslu čl. 263 čtvrtého pododstavce SFEU [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 22. června 2021, Venezuela v. Rada (Dotčení třetího státu), C-872/19 P, EU:C:2021:507, bod 53].

73 S ohledem na výše uvedené úvahy Tribunál tudíž mohl, aniž se dopustil nesprávného právního posouzení, učinit závěr, že Fronta Polisario má procesní způsobilost před unijními soudy ve smyslu čl. 263 čtvrtého pododstavce SFEU.

74 První důvod kasačního opravného prostředku ve věci C-779/21 P a první důvod kasačního opravného prostředku ve věci C-799/21 P je tudíž třeba zamítnout jako neopodstatněné.

K druhému a třetímu důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-779/21 P a druhému důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-799/21 P, vycházejícím z okolnosti, že Fronta Polisario není bezprostředně a osobně dotčena sporným rozhodnutím

75 Komise v rámci druhého a třetího důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-779/21 P a Rada v rámci první a druhé části druhého důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-799/21 P tvrdí, že Tribunál v bodě 224 napadeného rozsudku neprávem dospěl k závěru, že Fronta Polisario je sporným rozhodnutím bezprostředně dotčena ve smyslu čl. 263 čtvrtého pododstavce SFEU, a v bodě 238 napadeného rozsudku, že se jí toto rozhodnutí dotýká osobně ve smyslu tohoto ustanovení.

K druhému důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-779/21 P a první části druhého důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-799/21 P, vycházejícím z okolnosti, že Fronta Polisario není bezprostředně dotčena sporným rozhodnutím

– *Argumentace účastníků řízení*

76 Rada a Komise tvrdí, že Tribunál v bodě 224 napadeného rozsudku neprávem dospěl k závěru, že Fronta Polisario je sporným rozhodnutím bezprostředně dotčena.

77 Komise zejména tvrdí, že Tribunál porušil unijní právo, když rozhodl, že některé účinky sporného rozhodnutí a sporné dohody splňují podmínky, na jejichž základě lze konstatovat, že Fronta Polisario je sporným rozhodnutím bezprostředně dotčena, ačkoliv sporná dohoda, jejíž schválení jménem Unie bylo předmětem tohoto rozhodnutí, se prostřednictvím změny pravidel původu omezovala na preferenční přístup některých výrobků pocházejících ze Západní Sahary v Unii, a současně dbala na to, aby uznala oddělený status tohoto území, a ponechala zcela otevřenou otázku výsledku procesu vedeného OSN ve věci uvedeného nesamosprávného území. Tento orgán se proto domnívá, že jsou to právě dovozci, kdo se může případně domáhat „práv“ přiznaných touto dohodou a napadnout rozhodnutí přijatá celními orgány za účelem jejího provádění u soudů členských států, pokud by nebyla respektována. Celní deklaranti přitom musí být zpravidla usazeni v Unii. Výrobci ze třetích zemí, na které se vztahuje uvedená dohoda, by sice mohli mít prospěch z širšího otevření evropského trhu, ale takový prospěch by představoval „hospodářský“ účinek sporné dohody. Účinky „mimo Unii“ tedy nejsou právní povahy a nejsou upraveny ani unijním právem.

78 Odůvodnění Tribunálu pro odmítnutí argumentů orgánů ve skutečnosti nesměřuje k tomu, že by se sporné rozhodnutí přímo týkalo Fronty Polisario, ale spíše že se sporná dohoda vztahuje na území Západní Sahary, a tudíž se dotýká lidu tohoto území. Skutečnost, že marocké celní orgány jsou vyzvány, aby se podílely na provádění sporné dohody, pokud jde o vydávání osvědčení o původu, nebo že vývozci musí splnit určité podmínky, aby dovozci mohli využívat preferenčních sazeb, nebo dokonce že tato dohoda má dopad na výrobky ze Západní Sahary, však v žádném případě neznamená, že tato dohoda má právní účinky na třetím území.

79 Rada zejména dodává, že závěr obsažený v bodě 171 napadeného rozsudku, podle kterého s ohledem na povahu rozhodnutí o uzavření mezinárodní dohody a jeho vlastní právní účinky nelze bez dalšího vyloučit, že sporné rozhodnutí má vzhledem k obsahu sporné dohody přímé účinky na právní postavení Fronty Polisario, je založen na důvodech, které jsou stiženy nesprávným právním posouzením.

80 Podle Rady v bodech 150 a 162 napadeného rozsudku Tribunál neprávem rozhodl, že rozhodnutí týkající se uzavření mezinárodní dohody je konstitutivním prvkem této dohody a vyvolává právní účinky vůči ostatním stranám, „jelikož formalizuje akceptaci závazků, které vůči nim Unie přijala“. Sporné rozhodnutí podle Rady nevyvolává právní účinky vně interního právního řádu Unie. Na rozdíl od toho, co konstatoval Tribunál v bodě 162 napadeného rozsudku, sporným rozhodnutím Unie vyjadřuje souhlas v interním právním řádu Unie.

81 Podle Rady měla Fronta Polisario napadnout před Tribunálem oznámení učiněné Unií, které je výslovně zmíněno v článku 2 sporného rozhodnutí, a to za podmínky, že by byly splněny všechny podmínky přípustnosti. Rada ostatně nesouhlasí s tím, že by tyto podmínky byly v projednávané věci splněny.

82 Rada dále zpochybňuje závěr Tribunálu uvedený v bodě 215 napadeného rozsudku, podle kterého má sporné rozhodnutí bezprostřední účinky na právní postavení Fronty Polisario jakožto zástupkyně lidu Západní Sahary, jelikož se uzavření sporné dohody dotýká tohoto lidu a vyžaduje získání jeho souhlasu.

83 Podle Francouzské republiky se Tribunál dopustil první skupiny nesprávných právních posouzení, která se týkají právních účinků rozhodnutí Rady o uzavření mezinárodní dohody. Shodně s Radou zdůrazňuje, že i když závěr uvedený v bodě 150 napadeného rozsudku, podle kterého rozhodnutí o uzavření mezinárodní dohody materializuje souhlas Unie s tím, že bude touto dohodou vázána, je správný v právním řádu Unie, z mezinárodního hlediska vyjadřuje souhlas být touto smlouvou vázán až oznámení dotyčné straně o tom, že byly ukončeny interní postupy. Druhé skupiny nesprávných právních posouzení se pak měl Tribunál dopustit, když měl za to, že k bezprostřední změně právního postavení Fronty Polisario došlo na základě sporné dohody jako takové.

84 Rovněž Comader zaprvé podporuje argumenty Rady, co se týče nesprávných právních posouzení, kterých se měl Tribunál dopustit v bodech 149 až 159 napadeného rozsudku, a to jelikož rozhodnutí o uzavření smlouvy neznamená vstup této smlouvy v platnost. Zásada účinné soudní ochrany kromě toho není podle Comader určena k tomu, aby rozšiřovala žalobní tituly neevropského žalobce za účelem obrany kolektivních práv vycházejících z mezinárodního práva. Zadruhé Tribunál v bodě 215 napadeného rozsudku zaměnil podle Comader Frontu Polisario s lidem Západní Sahary, když učinil závěr, že Fronta Polisario je sporným rozhodnutím „bezprostředně“ dotčena.

85 Fronta Polisario s touto argumentací nesouhlasí.

– *Závěry Soudního dvora*

86 Jak bylo připomenuto v bodě 63 tohoto rozsudku, podle čl. 263 čtvrtého pododstavce SFEU může každá fyzická nebo právnická osoba za podmínek uvedených v prvním a druhém pododstavci podat žalobu proti aktům, které jsou jí určeny nebo které se jí bezprostředně a osobně dotýkají, jakož i proti právním aktům s obecnou působností [nařizovacím aktům], které se jí bezprostředně dotýkají a nevyžadují přijetí prováděcích opatření.

87 Jak připomenul Tribunál v bodě 144 napadeného rozsudku, podle ustálené judikatury podmínka, že fyzická nebo právnická osoba musí být bezprostředně dotčena opatřením, které je předmětem žaloby, vyžaduje splnění dvou kumulativních podmínek, a sice napadené opatření musí zaprvé vyvolávat bezprostřední účinky na právní postavení této osoby a zadruhé adresátům pověřeným jeho provedením nesmí ponechávat žádnou posuzovací pravomoc, neboť toto provedení je čistě automatické povahy a vyplývá výlučně z unijní úpravy, aniž je třeba použít další zprostředkující předpisy (v tomto smyslu viz rozsudky ze dne 6. listopadu 2018, Scuola Elementare Maria Montessori v. Komise, Komise v. Scuola Elementare Maria Montessori a Komise v. Ferracci, C-622/16 P až C-624/16 P, EU:C:2018:873, bod 42 a citovaná judikatura, jakož i ze dne 12. července 2022, Nord Stream 2 v. Parlament a Rada, C-348/20 P, EU:C:2022:548, bod 43, jakož i citovaná judikatura).

88 V projednávané věci Fronta Polisario usiluje svou žalobou na neplatnost o obhajobu práva lidu Západní Sahary na sebeurčení, které již bylo Soudním dvorem uznáno v bodech 88, 91 a 105 rozsudku ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973). To, zda je Fronta Polisario bezprostředně dotčena sporným rozhodnutím ve smyslu judikatury

připomenuté v předchozím bodě tohoto rozsudku, je přitom třeba posoudit ve světle účinků sporného rozhodnutí, a tudíž účinků sporné dohody na právní postavení lidu Západní Sahary zastoupeného v projednávaných věcech Frontou Polisario.

89 I když Fronta Polisario nebyla oficiálně uznána jako výlučná zástupkyně lidu Západní Sahary, je podle rezolucí nejvyšších orgánů OSN, a to včetně rezolucí Rady bezpečnosti OSN uvedených v bodě 31 tohoto rozsudku, výsadním partnerem pro jednání v rámci procesu vedeného pod záštitou OSN a směřujícího k rozhodnutí o budoucím statusu Západní Sahary. Fronta Polisario se rovněž účastní dalších mezinárodních jednání s cílem hájit právo lidu Západní Sahary na sebeurčení.

90 S ohledem na tyto zvláštní okolnosti lze mít za to, že Fronta Polisario je oprávněna zpochybnit před unijním soudem legalitu aktu Unie, který má bezprostřední účinky na právní postavení lidu Západní Sahary jakožto nositele práva na sebeurčení, pokud se tento akt osobně dotýká lidu Západní Sahary, nebo v případě aktu s obecnou působností [nařizovacího aktu], nevyžaduje přijetí prováděcích opatření.

91 Za takových okolností je třeba s ohledem na článek 73 Charty OSN a zásadu účinné soudní ochrany podmínku stanovenou v čl. 263 čtvrtém pododstavci SFEU, podle které musí být fyzická nebo právnická osoba bezprostředně dotčena rozhodnutím, které je předmětem její žaloby, posoudit ve vztahu k právnímu postavení lidu Západní Sahary zastoupenému pro účely projednávaných věci Frontou Polisario.

92 V projednávané věci sporné rozhodnutí, a tedy i sporná dohoda, splňují podmínky připomenuté v bodě 87 tohoto rozsudku, jelikož dopadají na právo lidu Západní Sahary na sebeurčení (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario, C-104/16 P, EU:C:2016:973, bod 106).

93 Jak uvedla generální advokátka v bodě 75 svého stanoviska, je účelem tohoto rozhodnutí uzavření mezinárodní dohody, která se má vztahovat na většinu území, ve vztahu k němuž má lid Západní Sahary právo na sebeurčení. Toto rozhodnutí má tedy nutně vliv na práva, kterými lid Západní Sahary vůči tomuto území disponuje, včetně práva využívat jeho přírodní bohatství vyplývajícího z článku 73 Charty OSN a ze zásady mezinárodní obyčejového práva týkající se trvalé svrchovanosti nad přírodními zdroji [v tomto smyslu viz MSD, věc Ozbrojené aktivity na území Konga (Demokratická republika Kongo v. Uganda), rozsudek ze dne 19. prosince 2005, Recueil 2005, s. 168, bod 244].

94 Konkrétně, i když Unie spornou dohodou neuznává nároky Marockého království, co se týče svrchovanosti nad územím Západní Sahary, přiznává tato dohoda právní účinky, v unijním právu, takovým aktům učiněným na tomto nesamosprávném území příslušnými orgány Marockého království, zejména celními orgány, jako jsou akty týkající se udělování osvědčení o původu výrobků pocházejících ze Západní Sahary.

95 V tomto ohledu je třeba odmítnout tvrzení Komise, že skutečnost, že sporná dohoda má dopad na produkty pocházející ze Západní Sahary, z právního hlediska neznamená „uplatňování sporné dohody na území Západní Sahary“. Provádění této dohody předpokládá přítomnost marockých orgánů na území Západní Sahary a výkon jejich správních funkcí na tomto území s cílem přijmout určité akty stanovené v uvedené dohodě. Tím, že napadené rozhodnutí uznává právní účinky těchto aktů marockých orgánů v unijním právu, se tedy přímo dotýká právního postavení

lidu Západní Sahary jakožto nositele práva na sebeurčení, a to bez ohledu na to, zda se podle mezinárodního práva lze či nelze dovolávat napadené dohody vůči tomuto lidu s ohledem na zásadu relativního účinku smluv.

96 Dále po vstupu sporné dohody v platnost je povinnost poskytovat preferenční zacházení produktům pocházejícím ze Západní Sahary, které byly jako takové potvrzeny marockými celními orgány, pro Unii závazná, aniž je třeba přijmout ke spornému rozhodnutí jakýkoliv dodatečný akt, se kterým by byla spojena posuzovací pravomoc orgánů pověřených prováděním této dohody, které má tudíž v tomto ohledu čistě automatickou povahu.

97 Za těchto okolností je třeba odmítnout argumentaci Rady a Francouzské republiky, směřující proti bodům 150 a 162 napadeného rozsudku, podle které měla žaloba Fronty Polisario podaná Tribunálu směřovat nikoliv proti rozhodnutí o uzavření sporné dohody, nýbrž proti aktu, kterým Unie oznámila schválení této dohody Marockému království.

98 Rozhodnutí o uzavření mezinárodní dohody je konečným aktem v interním právním řádu Unie vyjadřujícím vůli Unie být vázána touto dohodou [v tomto smyslu viz posudek 2/00 (Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti), ze dne 6. prosince 2001, EU:C:2001:664, bod 5]. Toto rozhodnutí představuje podle ustálené judikatury připomenuté v bodě 135 napadeného rozsudku napadnutelný akt, jelikož Soudní dvůr nemá pravomoc rozhodovat o zrušení mezinárodní dohody (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 27. února 2018, Western Sahara Campaign UK, C-266/16, EU:C:2018:118, body 45 až 51). Akt, kterým je druhé smluvní straně oznámeno schválení takové dohody, je naproti tomu prováděcím opatřením, které musí být v zásadě považováno za akt, který není napadnutelný.

99 Se zřetelem k výše uvedeným úvahám Tribunál v bodě 224 napadeného rozsudku právem rozhodl, že Fronta Polisario je sporným rozhodnutím bezprostředně dotčena.

100 Druhý důvod kasačního opravného prostředku ve věci C-779/21 P a první část druhého důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-799/21 P musí být proto zamítnuty jako neopodstatněné.

K třetímu důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-779/21 P a druhé části druhého důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-799/21 P, vycházejícím z toho, že Fronta Polisario není osobně dotčena sporným rozhodnutím

– *Argumentace účastníků řízení*

101 Rada a Komise, jakož i Francouzská republika a Comader mají za to, že Tribunál v bodě 238 napadeného rozsudku neprávem rozhodl, že Fronta Polisario je sporným rozhodnutím osobně dotčena.

102 Komise zejména uvádí, že Tribunál v bodě 230 napadeného rozsudku pouze odkazuje na úvahy ohledně podmínky týkající se otázky, zda je Fronta Polisario sporným rozhodnutím bezprostředně dotčena, kteréžto úvahy jsou podle jejího názoru, jak tvrdí v rámci druhého důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-779/21 P, stiženy vadou nesprávného právního posouzení. Rada taktéž tvrdí, že se Tribunál dopustil nesprávného právního posouzení, kterým zatížil vadou i závěr, podle kterého je Fronta Polisario sporným rozhodnutím osobně dotčena.

103 Jak Rada, tak Komise shodně zpochybňují to, že Tribunál v bodě 235 napadeného rozsudku odmítl relevanci rozsudku ze dne 10. dubna 2003, Komise v. Nederlandse Antillen (C-142/00 P, EU:C:2003:217), ve kterém měl Soudní dvůr konstatovat, že obecný zájem, který zámořská země či území (ZZÚ) jakožto entita příslušná pro hospodářské a sociální otázky na svém území může mít na dosažení příznivého výsledku pro hospodářskou prosperitu tohoto území, nemůže sám o sobě postačovat k tomu, aby bylo považováno za osobně dotčené ve smyslu čl. 263 čtvrtého pododstavce SFEU.

104 Komise v tomto ohledu zdůrazňuje, že rozdíl, který Tribunál v bodech 234 a 235 napadeného rozsudku činí mezi situací dotčenou v rozsudku ze dne 10. dubna 2003, Komise v. Nederlandse Antillen (C-142/00 P, EU:C:2003:217), a situací dotčenou v projednávané věci, je umělý a z právního hlediska chybný, jelikož opatření napadené v uvedeném rozsudku se týkalo pouze ZZÚ, z nichž některá jsou nebo byla nesamosprávná. Nelze připustit, že by vláda Nizozemských Antil nemohla napadnout unijní akt, který se ekonomicky dotýká jejího území, zatímco Fronta Polisario by tak učinit mohla, ledaže se mělo mít za to, že hnutím usilujícím o nezávislost území či hnutím, která jsou s určitým státem v konfliktu, svědčí více záruk než regionálním vládám.

105 Rada se pak domnívá, že Tribunálem použité odůvodnění nedává odpověď na její argument vycházející z rozsudku ze dne 10. dubna 2003, Komise v. Nederlandse Antillen (C-142/00 P, EU:C:2003:217), přičemž připomíná, že v duplice před Tribunálem tvrdila, že z tohoto rozsudku vyplývá, že i za předpokladu, že by Fronta Polisario byla entitou příslušnou pro hospodářské otázky týkající se Západní Sahary, *quod non*, toto postavení by nepostačovalo k tomu, aby mohla být považována za osobně dotčenou spornou dohodou.

106 Fronta Polisario s touto argumentací nesouhlasí.

– *Závěry Soudního dvora*

107 Z ustálené judikatury vyplývá, že jiné subjekty než adresáti rozhodnutí mohou tvrdit, že jsou osobně dotčeny ve smyslu čl. 263 čtvrtého pododstavce SFEU, pouze tehdy, když je rozhodnutí, jehož zrušení je požadováno, zasahuje z důvodu určitých vlastností, které jsou pro ně zvláštní, nebo faktické situace, která je vymezuje vzhledem ke všem ostatním osobám, a tím je individualizuje způsobem obdobným tomu, jakým by byl individualizován adresát rozhodnutí (rozsudek ze dne 18. října 2018, Internacional de Productos Metálicos v. Komise, C-145/17 P, EU:C:2018:839, bod 34 a citovaná judikatura).

108 S ohledem na úvahy uvedené v bodech 88 až 92 tohoto rozsudku je třeba konstatovat, že lid Západní Sahary zastoupený v projednávaných věcech Frontou Polisario je osobně dotčený sporným rozhodnutím, neboť výslovné zahrnutí území Západní Sahary do působnosti sporné dohody, zavazující Unii prostřednictvím sporného rozhodnutí, mění právní postavení lidu Západní Sahary z důvodu jeho postavení jakožto nositele práva na sebeurčení ve vztahu k tomuto území. Toto postavení vymezuje lid Západní Sahary vzhledem ke všem ostatním osobám či entitám, a to i ve vztahu ke všem ostatním subjektům mezinárodního práva.

109 Argumentaci Komise a Rady týkající se rozsudku ze dne 10. dubna 2003, Komise v. Nederlandse Antillen (C-142/00 P, EU:C:2003:217), ve kterém měl Soudní dvůr za to, že obecný zájem, který ZZÚ jakožto entita příslušná pro hospodářské a sociální otázky na svém území může mít na dosažení příznivého výsledku pro hospodářskou prosperitu tohoto území, nemůže sám o sobě postačovat k tomu, aby toto území bylo považováno za osobně dotčené ve smyslu čl. 173 čtvrtého pododstavce Smlouvy ES (nyní čl. 263 čtvrtého pododstavce SFEU), je třeba odmítnout. Tribunál

založil závěr, podle kterého je Fronta Polisario osobně dotčena sporným rozhodnutím, a tedy i spornou dohodou, nikoliv na hospodářských účincích této dohody, nýbrž na okolnosti, že tato organizace zastupuje lid Západní Sahary jako nositele práva na sebeurčení ve vztahu k tomuto území.

110 Třetí důvod kasačního opravného prostředku ve věci C-779/21 P je proto třeba zamítnout jako neopodstatněný. Rovněž musí být zamítnuta druhá část druhého důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-799/21 P jako neopodstatněná, a tedy v plném rozsahu i tento důvod kasačního opravného prostředku.

Ke čtvrtému důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-779/21 P a ke čtvrtému důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-799/21 P, vycházejícím z nesprávného právního posouzení stran rozsahu soudního přezkumu a stran souhlasu lidu Západní Sahary se spornou dohodou

Argumentace účastníků řízení

111 V rámci čtvrtého důvodu kasačního opravného prostředku Rada a Komise vytýkají Tribunálu, že se dopustil několika nesprávných právních posouzení týkajících se nesprávného výkladu a nesprávného uplatnění mezinárodního práva, rozsahu prostoru pro uvážení, kterým Rada disponuje v oblasti vnějších vztahů, a to zejména stran požadavku souhlasu lidu Západní Sahary v projednávané věci, porušení zásady presumpce správnosti aktů, zkreslení argumentace Rady a porušení článku 36 ve spojení s čl. 53 prvním pododstavcem statutu Soudního dvora Evropské unie.

112 Komise tvrdí, že v bodech 307 až 392 napadeného rozsudku Tribunál v rozporu s unijním právem přiznal absolutní a krajní účinek zásadě relativního účinku smluv ve spojení s právem na sebeurčení, když nesprávně vyložil rozsudek ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973), a pominul judikaturu týkající se prostoru pro uvážení, kterým Rada disponuje v oblasti vnějších vztahů, a to zejména co se týče mezinárodního obyčejového práva.

113 Podle Komise tato nesprávná posouzení souvisejí se čtyřmi hlavními výtkami, a sice zaprvé s nesprávnými právními posouzeními stran rozsahu soudního přezkumu, prostoru orgánů pro uvážení a nutnosti prokázat ke konstatování neplatnosti sporného rozhodnutí z důvodu jeho údajné neslučitelnosti s pravidly mezinárodního práva zjevně nesprávné posouzení, zadruhé s nesprávnými právními posouzeními vycházejícími z absence požadavku na souhlas lidu Západní Sahary ve specifickém kontextu věci, zatřetí i za předpokladu, že takový souhlas lidu Západní Sahary je nutný pro potvrzení platnosti sporného rozhodnutí, s nesprávnými právními posouzeními v rozsahu, v němž je pojem „souhlas“ použitý Tribunálem příliš striktní, a začtvrté s nesprávnými právními posouzeními vycházejícími z identifikace Fronty Polisario jakožto entity, které by mělo příslušet takový souhlas vyjádřit, a to s ohledem na její omezený status a omezenou způsobilost k zastupování. Komise v rámci těchto čtyř výtek tvrdí, že Tribunál neurčil správně mezinárodní obyčejové právo, ačkoliv k tomu byl v projednávané věci povinen.

114 Komise uvádí, že každé rozhodnutí o uzavření dohody s třetí zemí vyžaduje posouzení, při dodržení zásad a cílů vnější činnosti uvedených v článku 21 SEU, zájmů Unie v rámci vztahů s dotyčnou třetí zemí a volbu mezi protichůdnými zájmy týkajícími se těchto vztahů. Rada má podle Komise široký prostor pro uvážení při vyvažování cíle spočívajícího v podpoře univerzálnosti a nedělitelnosti lidských práv s dalšími cíli, na kterých spočívá činnost Unie na

mezinárodní scéně, a s dalšími zájmy Unie. Soudní přezkum v tomto ohledu se musí podle Komise nutně omezit na otázku, zda se orgány Unie přijetím dotčeného aktu dopustily zjevně nesprávného posouzení, co se týče podmínek uplatnění těchto zásad.

115 Tribunál přitom podle Komise zcela popřel prostor pro uvážení svědčící Radě, a to tím, že přisoudil absolutní hodnotu podmínce výslovného souhlasu Fronty Polisario, jehož základ v mezinárodním právu veřejném není podle Komise ustálen. Tribunál nezohlednil šíři a diverzitu cílů, které musí vzít Rada v úvahu v rámci článku 21 SEU, když v bodech 277 a 278 napadeného rozsudku odkázal pouze na odstavec 1 tohoto článku, a nikoli na jeho odstavec 2. Tribunál tím podle Komise překročil rozsah soudního přezkumu, ke kterému je příslušný.

116 Komise má za to, že Tribunál v tomto ohledu chybně vyložil důsledky, které je nutné vyvodit z rozsudku ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973). Z práva Západní Sahary na sebeurčení, tímto rozsudkem potvrzeného, nelze podle ní dovozovat, že k tomu, aby se mezinárodní dohoda o poskytování celních preferencí produktům pocházejícím z tohoto území, kterou Unie uzavřela se státem, který jedná na tomto území jakožto spravující moc a má pravomoc tak učinit, mohla vztahovat na takové území, je třeba výslovný souhlas lidu tohoto území vyjádřený výlučně prostřednictvím Fronty Polisario.

117 Výrazy „lid“ a „souhlas“ musí být podle Komise vnímány v projednávané věci s ohledem na právní a skutkový kontext, v němž bylo přijato sporné rozhodnutí a uzavřena sporná dohoda, přičemž z tohoto kontextu podle ní vyplývá, že řešení, které bylo nakonec zvoleno, je v souladu se všemi použitelnými pravidly mezinárodního práva, zejména s článkem 73 Charty OSN, jehož cílem je podpora prosperity obyvatel nesamosprávných území, jakož i s čl. 21 odst. 2 písm. d) a e) SEU. I když body 311 a 312 napadeného rozsudku potvrzují, že právo použitelné na nesamosprávná území je dodnes v určitých ohledech neurčeno, Komise uvádí, že v bodech 313 až 390 napadeného rozsudku se Tribunál následně dopustil řady nesprávných posouzení, která jsou shrnuta v bodech 112, 113, 115 a 116 tohoto rozsudku.

118 Rada tvrdí, že na rozdíl od toho, co konstatoval Tribunál v bodě 391 napadeného rozsudku, konzultace vedené marockými orgány na straně jedné a Komisí a ESVČ na straně druhé umožnily získat souhlas lidu Západní Sahary. Rada má za to, že tento bod napadeného rozsudku, jakož i jeho body 307 až 390, které podporují závěr uvedený v bodě 391, jsou stiženy vadou spočívající v nesprávném právním posouzení, jelikož Tribunál pochybil ohledně významu pojmu „souhlas“ lidu nesamosprávného území, ba dokonce stran nutnosti získat tento souhlas, a kromě toho porušil presumpci správnosti písemných podání Rady či zkreslil jí předloženou argumentaci. Tribunál rovněž podle Rady porušil povinnost uvést odůvodnění.

119 Fronta Polisario navrhuje zamítnutí těchto důvodů kasačních opravných prostředků.

Závěry Soudního dvora

– *Úvodní poznámky*

120 Jak vyplývá z bodu 251 napadeného rozsudku, Fronta Polisario v rámci třetího žalobního důvodu své žaloby před Tribunálem tvrdila, že Rada tím, že uzavřela s Marockým královstvím mezinárodní dohodu výslovně použitelnou na území Západní Sahary bez jejího souhlasu, porušila povinnost vyhovět rozsudkům Soudního dvora, která vyplývá z článku 266 SFEU. Soudní dvůr měl totiž podle Fronty Polisario za to, že implicitní zahrnutí tohoto území do působnosti

dohod uzavřených mezi Unií a Marockým královstvím je, a to s ohledem na zásadu sebeurčení a zásadu relativního účinku smluv, právně vyloučeno. Z toho dle Fronty Polisario vyplývá, že bylo tím spíše vyloučeno explicitní použití takových dohod na uvedené území. Fronta Polisario zejména tvrdila, že uzavření sporné dohody je v rozporu s judikaturou, jelikož nerespektuje oddělený a odlišný status Západní Sahary, ani požadavek souhlasu lidu tohoto území.

121 Jak Tribunál uvedl v bodě 298 napadeného rozsudku, tento žalobní důvod obsahoval v podstatě tři části, z nichž první vycházela z toho, že Unie a Marocké království nemohou uzavřít dohodu použitelnou na Západní Saharu, druhá z nerespektování odděleného a odlišného statusu tohoto území, a to v rozporu se zásadou sebeurčení, a třetí z porušení požadavku souhlasu lidu uvedeného území jakožto třetí strany ve vztahu ke sporné dohodě ve smyslu zásady relativního účinku smluv.

122 Tribunál zamítl první část třetího žalobního důvodu, avšak vyhověl třetí části tohoto žalobního důvodu. Tribunál tak měl za to, že sporné rozhodnutí musí být zrušeno, aniž by bylo nutné zkoumat druhou část uvedeného žalobního důvodu a ostatní žalobní důvody.

123 Tribunál své úvahy stran třetí části třetího žalobního důvodu Fronty Polisario v bodě 391 napadeného rozsudku shrnul následovně:

„[…] Rada přijetím [sporného] rozhodnutí dostatečně nezohlednila všechny relevantní skutečnosti týkající se situace Západní Sahary a měla nesprávně za to, že má prostor pro uvážení při rozhodování, zda je třeba vyhovět požadavku, že lid tohoto území musí vyjádřit svůj souhlas s použitím sporné dohody na tomto území, jakožto ‚třetí strana' ve vztahu k uvedené dohodě, v souladu s výkladem zásady relativního účinku smluv ve spojení se zásadou sebeurčení, podaným Soudním dvorem. Konkrétně měly Rada a Komise zaprvé nesprávně za to, že aktuální situace tohoto území neumožňovala ujistit se o existenci tohoto souhlasu, a to zvláště prostřednictvím [Fronty Polisario]. Zadruhé se Rada tím, že se domnívala, že konzultace vedené Komisí a ESVČ, jejichž předmětem nebylo získání takového souhlasu, a jejichž cílem nebylo obrátit se na ‚zastupující orgány' uvedeného lidu, umožnily dodržet zásadu relativního účinku smluv, jak je vykládána Soudním dvorem v bodě 106 rozsudku [ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973)], zmýlila jak ohledně dosahu těchto konzultací, tak dosahu požadavku uvedeného v tomto bodě. Zatřetí měla Rada nesprávně za to, že se může opřít o dopis [právního poradce, který je zástupcem generálního tajemníka pro právní záležitosti OSN (dále jen ‚dopis právního poradce OSN ze dne 29. ledna 2002')] ze dne 29. ledna 2002 za účelem nahrazení tohoto požadavku kritérii údajně uvedenými v tomto dopise."

124 V prvé řadě je třeba zkoumat výtky navrhovatelek týkající se souhlasu lidu Západní Sahary prostřednictvím konzultací se zástupci obyvatel Západní Sahary, jakož i rozsahu soudního přezkumu sporného rozhodnutí, a tedy i sporné dohody v souvislosti s tímto souhlasem, a to včetně argumentace navrhovatelek týkající se relevance dopisu právního poradce OSN ze dne 29. ledna 2002. V druhé řadě je třeba zkoumat výtky navrhovatelek ohledně nezbytnosti takového souhlasu a identifikace Fronty Polisario jakožto entity, které by mělo příslušet tento souhlas vyjádřit.

– K výtkám týkajícím se souhlasu lidu Západní Sahary prostřednictvím konzultací se zástupci obyvatel Západní Sahary a rozsahu soudního přezkumu sporného rozhodnutí

125 Je nutné připomenout, že v bodě 106 rozsudku ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973), Soudní dvůr v kontextu výkladu výrazu „území Marockého království“ uvedeného v článku 94 dohody o přidružení konstatoval, že lid Západní Sahary musí být považován za „třetí stranu“ ve smyslu zásady relativního účinku smluv a že tato třetí strana může být jako taková dotčena prováděním dohody o přidružení v případě zahrnutí území Západní Sahary do působnosti uvedené dohody, aniž je nutné určit, zda jí z takového provádění mohou vznikat povinnosti, či naopak práva. Soudní dvůr měl totiž za to, že v obou případech musí s uvedeným prováděním taková třetí strana souhlasit. Z rozsudku napadeného ve věci, ve které byl vydán rozsudek ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973), přitom nevyplývalo, že lid Západní Sahary takový souhlas vyjádřil.

126 V projednávané věci je třeba poukázat na to, že v bodě 10 odůvodnění sporného rozhodnutí se uvádí:

„S ohledem na úvahy o souhlasu v rozsudku [ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973] přijala Komise ve spolupráci s [ESVČ] veškerá v současném kontextu rozumná a možná opatření k tomu, aby odpovídajícím způsobem konzultovala i dotčené obyvatelstvo, aby se ujistila o jeho souhlasu s dohodou. Byly provedeny široké konzultace a činitelé sociálně-ekonomické a politické sféry, kteří se konzultací účastnili, se většinově vyslovili pro rozšíření celních preferencí podle dohody o přidružení i na Západní Saharu. Ti, kdo rozšíření odmítli, soudili zejména, že by taková dohoda stvrdila postavení Maroka na území Západní Sahary. Žádné ustanovení této dohody však neumožňuje tvrdit, že by uznávala svrchovanost Maroka nad Západní Saharou […]“

127 V tomto ohledu je zaprvé třeba připomenout, že když v sedmdesátých letech vypukl ozbrojený konflikt mezi zejména Marockým královstvím a Frontou Polisario, velká část obyvatelstva Západní Sahary před tímto konfliktem uprchla a nalezla útočiště na alžírském území, jak bylo uvedeno v bodě 26 tohoto rozsudku. Zástupce Fronty Polisario na jednání před Soudním dvorem v tomto ohledu uvedl, aniž to bylo rozporováno, že z celkového počtu přibližně 500 000 Saharawinců žije k dnešnímu dni okolo 250 000 v uprchlických táborech v Alžírsku, čtvrtina v oblasti Západní Sahary pod marockou kontrolou a zbývající přibližně čtvrtina jinde ve světě.

128 Z toho vyplývá, že většina stávajících obyvatel Západní Sahary není součástí lidu, který je nositelem práva na sebeurčení, tedy lidu Západní Sahary. Přitom pouze lid Západní Sahary, z velké části vysídlený, je nositelem práva na sebeurčení ve vztahu k území Západní Sahary. Právo na sebeurčení totiž náleží dotyčnému lidu, a nikoliv obecně obyvatelstvu tohoto území, z něhož dle odhadů poskytnutých Komisí na jednání před Soudním dvorem je pouze 25 % saharawinského původu.

129 Jak uvedla generální advokátka v bodech 123 a 124 svého stanoviska, existuje v tomto ohledu rozdíl mezi výrazem „obyvatelstvo“ nesamosprávného území a výrazem „lid“ tohoto území. Posledně uvedený výraz odkazuje na politickou jednotku, která je nositelem práva na sebeurčení, kdežto výraz „obyvatelstvo“ míří na obyvatele daného území.

130 V projednávané věci Komise a ESVČ vedly konzultace s „dotčeným obyvatelstvem“, které zahrnuje hlavně obyvatelstvo, které se v současnosti nachází na území Západní Sahary, bez ohledu na jeho příslušnost k lidu tohoto území, jak Tribunál konstatoval v bodě 337 napadeného rozsudku. Jak Tribunál právem rozhodl v bodě 373 napadeného rozsudku, tyto konzultace nelze postavit na roveň získání souhlasu „lidu“ nesamosprávného území Západní Sahary.

131 Zadruhé je třeba připomenout, že k relevantním pravidlům, kterých se lze dovolat ve vztazích mezi stranami dohody mezi Unií a třetí zemí, patří zásada relativního účinku smluv, která je zásadou obecného mezinárodního práva a podle níž ze smluv nevznikají ani závazky ani práva třetí straně bez jejího souhlasu (*pacta tertiis nec nocent nec prosunt*). Tato zásada obecného mezinárodního práva je konkrétně vyjádřena v článku 34 Vídeňské úmluvy, podle něhož ze smlouvy nevznikají ani závazky ani práva třetímu státu bez jeho souhlasu (rozsudek ze dne 25. února 2010, Brita, C-386/08, EU:C:2010:91, bod 44).

132 Uvedená zásada, která je rovněž zmíněna v bodě 106 rozsudku ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973), má přitom širší dosah, než jaký má prosté pravidlo pro výklad mezinárodních dohod. Jak navrhovatelky správně tvrdí, nelze sice dohodu dle mezinárodního smluvního práva, jíž jsou dotčena práva a povinnosti třetí strany, vůči této třetí straně uplatnit, pokud s ní nevyslovila souhlas, avšak tato třetí strana může být prováděním této dohody dotčena v případě, že je do působnosti této dohody zahrnuto území, vůči němuž je tato třetí strana nositelem svrchovanosti nebo práva na sebeurčení. Takové provádění v případě státu je v tomto ohledu způsobilé porušit svrchovanost nad jeho územím a v případě lidu jeho právo na sebeurčení na území, k němuž se toto právo váže. Proto jak uvedl Soudní dvůr ve zmíněném bodě 106, s prováděním mezinárodní dohody mezi Unií a Marockým královstvím na území Západní Sahary musí lid Západní Sahary souhlasit.

133 Z toho vyplývá, že absence souhlasu lidu Západní Sahary s takovou dohodou, jejíž provádění zahrnuje uvedené území, je způsobilá ovlivnit platnost takového unijního aktu, jakým je sporné rozhodnutí o uzavření této dohody. V tomto ohledu je třeba připomenout, že podle čl. 3 odst. 5 a čl. 21 odst. 1 SEU činnost Unie na mezinárodní scéně přispívá zejména k přísnému dodržování a rozvoji mezinárodního práva, zejména k dodržování zásad Charty OSN, a že v souladu s čl. 207 odst. 1 SFEU je společná obchodní politika prováděna v rámci zásad a cílů vnější činnosti Unie [v tomto smyslu viz posudek 2/15 (Dohoda o volném obchodu se Singapurem) ze dne 16. května 2017, EU:C:2017:376, body 142 až 147].

134 Tímto závěrem není dotčen prostor pro uvážení, kterým Rada disponuje. Jak totiž uvedl Tribunál v bodě 349 napadeného rozsudku, tento prostor pro uvážení je právně omezen jednak povinností, dovozenou z práva na sebeurčení, respektovat v rámci vztahů mezi Unií a Marockým královstvím oddělený a odlišný status Západní Sahary a jednak požadavkem vycházejícím ze zásady relativního účinku smluv, podle něhož lid tohoto území měl s dohodou uzavřenou mezi Unií a Marockým královstvím, která bude na uvedeném území prováděna, souhlasit.

135 Tribunál tedy právem ve zmíněném bodě 349 rozhodl, že Radě zajisté příslušelo posoudit, zda aktuální situace téhož území odůvodňovala úpravu způsobu, jakým měl být tento souhlas vyjádřen, a zda byly splněny podmínky pro to, aby bylo možné mít za to, že lid Západní Sahary tento souhlas vyjádřil, tento orgán nicméně nemohl sám o sobě rozhodnout, zda bylo možné od uvedeného souhlasu upustit, aniž by porušil požadavek, podle kterého lid tohoto území měl s takovou dohodou souhlasit.

136 Tribunálu tudíž nelze vytýkat, že, co se týče posouzení podmínky týkající se nezbytnosti souhlasu lidu Západní Sahary, překročil ve světle mezinárodního obyčejového práva meze soudního přezkumu unijních aktů z oblasti vnější činnosti Unie, jak jsou vymezeny v judikatuře Soudního dvora.

137 Zatřetí, co se týče argumentace vycházející z relevance dopisu právního poradce OSN ze dne 29. ledna 2002 v souvislosti s požadavkem souhlasu lidu Západní Sahary, je třeba tuto argumentaci odmítnout jako neopodstatněnou.

138 Tribunál totiž správně v bodě 385 napadeného rozsudku v podstatě konstatoval, že tento dopis nepředstavuje pramen unijního práva, kterého by bylo možné se dovolávat před unijním soudem, jelikož ho jako takový není možné považovat za pravidlo mezinárodního smluvního práva zavazující Unii, ani za pravidlo mezinárodního obyčejového práva [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 6. října 2020, Komise v. Maďarsko (Vysokoškolské vzdělávání), C-66/18, EU:C:2020:792, bod 87 a citovaná judikatura].

139 Kromě toho je třeba odmítnout jako irelevantní argumentaci Komise stran příměru, použitého Tribunálem v bodech 338 a 339 napadeného rozsudku, mezi dotčenými konzultacemi vedenými Komisí a ESVČ na straně jedné a rozsáhlými konzultacemi s dotčenými stranami podle čl. 11 odst. 3 SEU a článku 2 protokolu č. 2 o používání zásad subsidiarity a proporcionality připojeného ke Smlouvě o EU a Smlouvě o FEU na straně druhé. V tomto ohledu postačí konstatovat, že v každém případě, jak v podstatě uvedl Tribunál, takové konzultace, které musí předcházet zejména předložení legislativních návrhů Komisí, se podstatně odlišují povahou a předmětem od požadavku vyplývajícího z mezinárodního obyčejového práva, aby lid, který je nositelem práva na sebeurčení, souhlasil s tím, aby se na území, ke kterému se uvedené právo vztahuje, použila mezinárodní dohoda, vůči níž má postavení třetí strany.

140 Tribunál tedy mohl právem učinit v bodě 391 napadeného rozsudku závěr, zaprvé že se Rada tím, že měla za to, že konzultace vedené Komisí a ESVČ umožnily naplnit zásadu relativního účinku smluv, jak byla vyložena Soudním dvorem v bodě 106 rozsudku ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973), zmýlila ohledně jak dosahu těchto konzultací, tak dosahu požadavku uvedeného v tomto bodě 106, a zadruhé že Rada měla neprávem za to, že může nahradit tento požadavek kritérii údajně uvedenými v dopise právního poradce OSN ze dne 29. ledna 2002.

– K výtkám týkajícím se nezbytnosti souhlasu lidu Západní Sahary a identifikace Fronty Polisario jakožto entity, které by mělo příslušet tento souhlas vyjádřit

141 Jak bylo připomenuto v bodě 123 tohoto rozsudku, Tribunál v bodě 391 napadeného rozsudku dospěl k závěru, že Rada přijetím sporného rozhodnutí dostatečně nezohlednila všechny relevantní skutečnosti týkající se situace Západní Sahary a měla neprávem za to, že má prostor pro uvážení při rozhodování, zda je třeba vyhovět požadavku, že lid tohoto území jakožto třetí strana ve vztahu k uvedené dohodě musí vyjádřit svůj souhlas s použitím sporné dohody na uvedeném území v souladu s výkladem zásady relativního účinku smluv ve spojení se zásadou sebeurčení, jaký zastává Soudní dvůr. Konkrétně Tribunál konstatoval, že se Rada a Komise neprávem domnívaly, že aktuální situace území Západní Sahary neumožňovala ujistit se o existenci tohoto souhlasu.

142 Konkrétně Tribunál v bodě 321 napadeného rozsudku uvedl, že i když může sporná dohoda založit práva vývozcům usazeným v Západní Sahaře, týkají se tyto účinky pouze jednotlivců, a nikoli subjektu, který je ve vztahu k ní třetí stranou, jež by s ní mohla souhlasit. Mimoto, pokud jde o přínosy, které by mohly z uvedené dohody plynout pro obyvatele tohoto území jako celek, je třeba je v každém případě považovat za „čistě sociálně-ekonomické, a nikoli právní účinky“ a „[t]yto přínosy, které jsou navíc nepřímé, tedy nemohou být postaveny na roveň právům přiznaným třetí straně ve smyslu relativního účinku smluv“. V bodě 322 napadeného rozsudku dále uvedl následující:

„Sporná dohoda vede naproti tomu k uložení povinnosti dotčené třetí straně, jelikož přiznává jedné ze smluvních stran pravomoc na jejím území, kterou tedy není oprávněna sama vykonávat nebo její výkon případně delegovat (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 25. února 2010, Brita, C-386/08, EU:C:2010:91, bod 52). Okolnost tvrzená Radou, že tato třetí strana není v této fázi s to vykonávat tyto pravomoci s ohledem na postavení dotčeného území jako nesamosprávného území a situaci, která na něm v současnosti panuje, nemůže zpochybnit toto konstatování ani nezbytnost, aby tato třetí strana s touto povinností souhlasila.“

143 Tribunál z toho v bodě 323 napadeného rozsudku vyvodil, že zásada vyjádřená v čl. 36 odst. 1 Vídeňské úmluvy, podle níž lze souhlas třetí strany se smlouvou předpokládat, pokud ve vztahu k ní vzniklo právo z této smlouvy a není důkaz o opaku, nebyla v projednávané věci použitelná, a vyjádření tohoto souhlasu muselo být tedy výslovné.

144 Úvahy Tribunálu uvedené v bodech 322 a 323 napadeného rozsudku jsou nicméně stiženy nesprávným právním posouzením.

145 V tomto ohledu, jak bylo uvedeno v bodech 132 až 135 a 140 tohoto rozsudku, je zajisté pravda, že Tribunál správně v podstatě konstatoval, že na základě zásady práva na sebeurčení a zásady relativního účinku smluv, tak jak je vykládá Soudní dvůr, je souhlas lidu Západní Sahary s prováděním sporné dohody na tomto území podmínkou platnosti sporného rozhodnutí a že konzultace uskutečněné Komisí a ESVČ nejsou způsobilé takový souhlas lidu Západní Sahary založit.

146 Tribunál naproti tomu chybně vyložil spornou dohodu, když v podstatě v bodě 322 napadeného rozsudku konstatoval, že tato dohoda ve svém důsledku ukládá lidu Západní Sahary povinnost tím, že přiznává orgánům Marockého království určité pravomoci, které mají být vykonávány na území Západní Sahary.

147 I když provádění sporné dohody má ten důsledek, že akty marockých orgánů uskutečněné na území Západní Sahary mají právní účinky jako ty, které byly popsány v bodech 94 až 96 tohoto rozsudku, měnící právní postavení lidu tohoto území, nelze na základě okolnosti, že tato dohoda přiznává těmto orgánům určité správní pravomoci vykonávané na uvedeném území, usuzovat, že uvedená dohoda zakládá právní povinnosti k tíži tohoto lidu jako subjektu mezinárodního práva.

148 V tomto ohledu, jak je zdůrazněno ve výměně dopisů, sporná dohoda nemá za následek uznání údajné svrchovanosti Marockého království nad Západní Saharou ze strany Unie. Lid Západní Sahary není adresátem oprávnění k rybolovu či jiných správních aktů vydávaných marockými orgány v rámci provádění této dohody, které by měl povinnost uznat, ani není adresátem opatření přijatých unijními orgány a členskými státy ve vztahu k nim. Vzhledem k tomu, že ze sporné dohody vyplývá, že se vztahuje pouze na produkty pocházející ze Západní Sahary, které podléhají kontrole celních orgánů Marockého království, její uzavření nebrání Unii, aby případně

stanovila zvláštní režim, který by se vztahoval na produkty pocházející ze Západní Sahary, které nepodléhají kontrole těchto orgánů, zejména na produkty pocházející z části území Západní Sahary kontrolované Frontou Polisario.

149 Z toho vyplývá, že Tribunál v bodě 323 napadeného rozsudku konstatoval, že souhlas lidu Západní Sahary se spornou dohodou musí být výslovný, na základě nesprávného předpokladu.

150 Je však třeba připomenout, že pokud se ukáže, že v odůvodnění rozhodnutí Tribunálu došlo k porušení unijního práva, avšak je patrné, že jeho výrok je opodstatněný z jiných právních důvodů, nemůže takové porušení vést ke zrušení tohoto rozhodnutí a je třeba odůvodnění nahradit (rozsudek ze dne 17. ledna 2023, Španělsko v. Komise, C-632/20 P, EU:C:2023:28, bod 48 a citovaná judikatura).

151 Je proto třeba ověřit, zda je výrok napadeného rozsudku v rozsahu, v němž zrušil sporné rozhodnutí, opodstatněný z jiných právních důvodů, než jsou právní důvody stižené nesprávným posouzením, které bylo konstatováno v bodech 146 až 149 tohoto rozsudku.

152 V tomto ohledu je třeba uvést, že mezinárodní obyčejové právo nestanoví žádnou zvláštní formu pro vyslovení souhlasu třetího subjektu s dohodou, která tomuto subjektu přiznává právo (v tomto smyslu viz rozsudek Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti ze dne 7. června 1932, věc „Svobodná celní pásma Horního Savojska a Pays de Gex“, Recueil CPJI 1927, série A/B, č. 46, s. 148). Z toho vyplývá, že to samé právo nevylučuje, že takový souhlas může být za určitých okolností udělen implicitně. Ve specifické situaci lidu nesamosprávného území lze tak předpokládat souhlas tohoto lidu s mezinárodní dohodou, ve vztahu k níž má postavení třetí strany a která má být použita na území, ke kterému se vztahuje jeho právo na sebeurčení, jsou-li splněny dvě podmínky.

153 Zaprvé dotčená dohoda nesmí vytvářet závazek k tíži uvedeného lidu. Zadruhé uvedená dohoda musí stanovit, že daný lid jako takový, který nemusí být vždy adekvátně zastoupen obyvateli území, ke kterému se vztahuje právo tohoto lidu na sebeurčení, čerpá jasnou, konkrétní, podstatnou a skutečnou výhodu plynoucí z využívání přírodních zdrojů tohoto území, která je přiměřená významu tohoto využívání. Tato výhoda musí být doplněna o záruky ohledně toho, že k tomuto využívání bude docházet za podmínek, které jsou v souladu se zásadou udržitelného rozvoje s cílem zajistit, aby neobnovitelné přírodní zdroje zůstaly v hojné míře dostupné a obnovitelné přírodní zdroje, jako jsou rybolovné zásoby, se neustále obnovovaly. Konečně dotčená dohoda musí rovněž stanovit mechanismus pravidelné kontroly umožňující ověřit skutečnou existenci přiznané výhody při jejím uplatňování na daný lid.

154 Dodržení těchto podmínek je nezbytné za účelem zajištění slučitelnosti takové dohody se zásadou prvořadosti zájmů obyvatel nesamosprávných území, vyplývající z článku 73 Charty OSN a zakotvené v mezinárodním obyčejovém právu. Dodržení těchto podmínek tak přispívá k tomu, aby činnost Unie na mezinárodní scéně spočívala, jak stanoví čl. 21 odst. 1 SEU, na zásadách Charty OSN a mezinárodního práva.

155 Pokud jsou obě podmínky uvedené v bodě 153 tohoto rozsudku splněny, musí být souhlas daného lidu považován za udělený. Okolnost, že hnutí, které se prezentuje jako legitimní zástupce tohoto lidu, s touto dohodou nesouhlasí, nemůže sama o sobě postačovat k tomu, aby byla zpochybněna existence takového předpokládaného souhlasu.

156 Tento předpoklad souhlasu lze nicméně vyvrátit, pokud legitimní zástupci uvedeného lidu prokáží, že režim výhody přiznané témuž lidu dotčenou dohodou, či případně mechanismus pravidelné kontroly, kterému má takový režim podléhat, nesplňuje podmínky uvedené v bodě 153 tohoto rozsudku. Je případně na unijním soudci, aby o této otázce rozhodl, a to zejména za účelem posouzení, zda uvedená dohoda adekvátně chrání právo daného lidu na sebeurčení a trvalou svrchovanost nad přírodními zdroji, která vyplývá jak z tohoto práva, tak z článku 73 Charty OSN. Komise, Rada, Evropský parlament a každý členský stát může rovněž před podpisem nebo uzavřením dohody mezi Unií a Marockým královstvím, která takový režim stanoví, požádat o stanovisko Soudního dvora ke slučitelnosti zamýšlené dohody s ustanoveními Smluv, zejména s čl. 21 odst. 1 SEU.

157 V projednávané věci, co se týče první ze dvou podmínek uvedených v bodě 153 tohoto rozsudku, je třeba považovat ji za splněnou. Z důvodů uvedených v bodech 147 a 148 téhož rozsudku sporná dohoda, jakkoli mění právní postavení lidu Západní Sahary v unijním právu z hlediska práva na sebeurčení, které má na tomto území, nezakládá právní povinnosti k tíži lidu Západní Sahary jako subjektu mezinárodního práva.

158 Co se týče druhé podmínky, je třeba konstatovat, že výhoda ve prospěch lidu Západní Sahary odpovídající charakteristikám uvedeným v bodě 153 tohoto rozsudku ve sporné dohodě zjevně není obsažena, jak vyplývá zejména z odpovědí Komise na otázky položené Soudním dvorem při jednání před ním.

159 Jak Tribunál správně uvedl v bodech 318 a 319 napadeného rozsudku, zejména sporná dohoda nepřiznává lidu Západní Sahary jakožto třetí straně ve vztahu k dohodě žádné právo. Subjektem, jemuž byly přiznány celní preference, které Unie poskytuje produktům pocházejícím ze Západní Sahary na základě této dohody, je Marocké království jakožto smluvní strana sporné dohody. Kromě toho Komise na jednání před Soudním dvorem vysvětlila, že důsledkem této dohody je zahrnutí produktů pocházejících ze Západní Sahary do oblasti působnosti dohody o přidružení, a tím jejich zrovnoprávnění, pokud jde o celní preference, s marockými produkty, jakož i s produkty pocházejícími z Alžírska a Mauritánie, které rovněž požívají celních preferencí.

160 Z toho vyplývá, že nelze předpokládat, že lid Západní Sahary udělil souhlas s použitím sporné dohody na tomto území.

161 Je třeba upřesnit, že možnost předpokládaného souhlasu podle bodů 152 až 155 tohoto rozsudku nemůže být zpochybněna tím, že článek 73 Charty OSN, týkající se nesamosprávných území, odkazuje na „lid“ [anglicky „peoples“, francouzsky „populations“] a „obyvatele“ [anglicky „inhabitants“, francouzsky „habitants“] těchto území a formuluje jako „svatou povinnost“ závazek podporovat co nejvíce jejich blahobyt, což v případě Západní Sahary zahrnuje část „obyvatelstva“ tohoto území, která není obsažena v „lidu“ [anglicky „people“, francouzsky „peuple“] Západní Sahary. V tomto ohledu je v rezoluci Rady bezpečnosti OSN č. 2703 (2023), uvedené v bodě 31 tohoto rozsudku, považováno za zásadní, aby jednání dále pokračovala, a zlepšila se tak kvalita života obyvatel Západní Sahary ve všech oblastech. I kdyby měl v souladu s požadavky uvedenými v bodě 153 tohoto rozsudku z dohody v budoucnu těžit lid Západní Sahary, nebylo by to, že z této dohody mají prospěch obyvatelé tohoto území obecně, způsobilé bránit konstatování předpokládaného souhlasu tohoto lidu.

162 S ohledem na závěr učiněný v bodě 145 tohoto rozsudku, podle něhož konzultace uskutečněné Komisí a ESVČ nejsou způsobilé takový souhlas lidu Západní Sahary založit, je třeba považovat za opodstatněný závěr Tribunálu uvedený v bodě 391 napadeného rozsudku, podle kterého

přijetím sporného rozhodnutí Rada zaprvé dostatečně nezohlednila všechny relevantní skutečnosti týkající se situace Západní Sahary a Rada a Komise se zadruhé neprávem domnívaly, že aktuální status tohoto území neumožňoval ujistit se o existenci souhlasu lidu Západní Sahary se spornou dohodou.

163 Čtvrtý důvod kasačního opravného prostředku ve věci C-779/21 P a čtvrtý důvod kasačního opravného prostředku ve věci C-799/21 P musí být proto zamítnuty jako neopodstatněné.

K pátému důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-779/21 P a třetímu důvodu kasačního opravného prostředku ve věci C-799/21 P, vycházejícím z nesprávného právního posouzení stran možnosti dovolávat se mezinárodního práva

Argumentace účastníků řízení

164 Komise v rámci pátého důvodu kasačního opravného prostředku a Rada v rámci třetího důvodu kasačního opravného prostředku vytýkají Tribunálu, že se dopustil nesprávného právního posouzení, co se týče možnosti dovolávat se norem mezinárodního práva v rámci žaloby týkající se platnosti rozhodnutí o uzavření mezinárodní dohody Unií. Tyto důvody se týkají napadeného rozsudku v rozsahu, v němž Tribunál v bodě 297 tohoto rozsudku rozhodl, že Fronta Polisario se může dovolávat zásady sebeurčení, jakož i zásady relativního účinku smluv, a že třetí žalobní důvod před ním uplatněný tedy není irelevantní.

165 Tyto orgány připomínají zejména judikaturu, podle které se jednotlivec může dovolávat zásad mezinárodního obyčejového práva za tím účelem, aby Soudní dvůr přezkoumal platnost určitého unijního aktu, pouze tehdy, mohou-li tyto zásady zpochybnit pravomoc Unie k přijetí aktu a může-li se daný akt dotknout práv, jež jednotlivec vyvozuje z unijního práva, nebo může-li mu ukládat povinnosti podle tohoto práva (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 21. prosince 2011, Air Transport Association of America a další, C-366/10, EU:C:2011:864, bod 107).

166 Rada dále zdůrazňuje, že pokud se pravidel mezinárodního práva lze dovolávat, přezkum Soudního dvora je v každém případě omezen na existenci zjevně nesprávného posouzení, kterého se orgány případně dopustily ohledně podmínek použití těchto pravidel v souladu s rozsudkem ze dne 21. prosince 2011, Air Transport Association of America a další (C-366/10, EU:C:2011:864, bod 107). V projednávané věci podle Rady zásada sebeurčení a zásada relativního účinku smluv nejsou způsobilé zpochybnit pravomoc Unie, jelikož Soudní dvůr již implicitně uvedl, že mezinárodní právo nevylučuje, aby odchylně od obecného pravidla byl stát vázán smlouvou ve vztahu k jinému území, což měl Tribunál výslovně potvrdit tím, že zamítl žalobní důvod vycházející z nedostatku pravomoci Rady k uzavření sporné dohody. Zásada relativního účinku smluv se podle Rady v každém případě týká nikoliv platnosti dohody, ale možnosti se jí dovolávat.

167 Francouzská republika v tomto ohledu uvádí, že i kdyby bylo možné dovolávat se zásady relativního účinku smluv a v projednávané věci došlo k jejímu porušení, takové porušení nemá podle ní za následek neplatnost sporného rozhodnutí, a to jelikož podle uvedené zásady není souhlas třetí strany podmínkou platnosti dané smlouvy.

168 Fronta Polisario s touto argumentací nesouhlasí.

Závěry Soudního dvora

169 Tribunál v bodě 284 napadeného rozsudku připomněl, že v bodě 107 rozsudku ze dne 21. prosince 2011, Air Transport Association of America a další (C-366/10, EU:C:2011:864), Soudní dvůr rozhodl, že jednotlivec se může dovolávat zásad mezinárodního obyčejového práva zmíněných v bodě 103 téhož rozsudku za tím účelem, aby Soudní dvůr přezkoumal platnost určitého unijního aktu, zaprvé pouze tehdy, mohou-li tyto zásady zpochybnit unijní pravomoc k přijetí uvedeného aktu, a zadruhé může-li se daný akt dotknout práv, jež jednotlivec vyvozuje z unijního práva, nebo může-li mu ukládat povinnosti podle tohoto práva. Tribunál uvedl, že ve věci, v níž byl vydán posledně uvedený rozsudek, se jednalo o zásadu, podle které má každý stát úplnou a výlučnou svrchovanost nad svým vzdušným prostorem, zásadu, podle níž si žádný stát nemůže činit platné nároky na podrobení kterékoli části volného moře své svrchovanosti, a zásadu, která zaručuje svobodu přeletu nad volným mořem.

170 V bodě 276 napadeného rozsudku zejména konstatoval, že pokud jde o možnost dovolávat se zásad mezinárodního práva vyložených Soudním dvorem, a to zejména zásady sebeurčení a zásady relativního účinku smluv, má unijní soud především pravomoc posoudit slučitelnost rozhodnutí o uzavření mezinárodní dohody mimo jiné s pravidly mezinárodního práva, jelikož Unie musí vykonávat své pravomoci v souladu s těmito pravidly, kterými je na základě Smluv vázána. V bodě 279 napadeného rozsudku pak připomněl, že Soudní dvůr v bodech 88 a 89 rozsudku ze dne 21. prosince 2016, Rada v. Fronta Polisario (C-104/16 P, EU:C:2016:973), konstatoval, že „právo na sebeurčení představuje právo uplatnitelné *erga omnes*, jakož i jednu ze základních zásad mezinárodního práva, a že tato zásada patří z tohoto důvodu mezi pravidla mezinárodního práva použitelná ve vztazích mezi Unií a Marockým královstvím, která musí unijní soud zohlednit“.

171 V bodě 291 napadeného rozsudku dospěl k závěru, že „možnost dovolávat se zásady sebeurčení a zásady relativního účinku smluv nelze v projednávané věci zkoumat z hlediska úvah uvedených v bodech 107 až 109 rozsudku ze dne 21. prosince 2011, Air Transport Association of America a další (C-366/10, EU:C:2011:864), jelikož tyto úvahy vycházely z posouzení konkrétních okolností posledně uvedené věci, jež se týkaly povahy dovolávaných zásad mezinárodního práva a napadeného aktu, jakož i právní situace žalobkyň v původním řízení, které nejsou srovnatelné s okolnostmi projednávané věci“. Zejména podle Tribunálu „možnost dovolávat se obou výše uvedených zásad nemůže být v této věci omezena na zpochybnění pravomoci Unie k přijetí [sporného] rozhodnutí, jelikož [Fronta Polisario] se dovolává jasných, přesných a bezpodmínečných povinností, které Unie musí splnit při přijetí tohoto rozhodnutí, a toto dovolávání se povinností směřuje k zajištění dodržení práv ‚třetí strany‘ ve vztahu k dohodě, která mohou být dotčena porušením těchto povinností“.

172 Tyto úvahy nejsou stiženy vadou spočívající v nesprávném právním posouzení.

173 Unie je totiž v souladu s ustálenou judikaturou povinna vykonávat své pravomoci v souladu s mezinárodním právem jako celkem, kam patří nejen pravidla a zásady obecného a obyčejového mezinárodního práva, ale také ustanovení mezinárodních úmluv, které ji zavazují (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 27. února 2018, Western Sahara Campaign UK, C-266/16, EU:C:2018:118, bod 47 a citovaná judikatura).

174 Z toho vyplývá, že Soudní dvůr má v rámci žaloby na neplatnost pravomoc posuzovat, zda je mezinárodní dohoda uzavřená Unií slučitelná s pravidly mezinárodního práva, která v souladu se Smlouvami Unii zavazují. Přezkum platnosti, který Soudní dvůr ve vztahu k aktu, jímž Unie

takovou mezinárodní dohodu uzavřela, může provést, se může týkat legality tohoto aktu z hlediska samotného obsahu předmětné mezinárodní dohody (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 27. února 2018, Western Sahara Campaign UK, C-266/16, EU:C:2018:118, body 48 až 51 a citovaná judikatura).

175 Tribunál tudíž mohl mít právem za to, že se v rámci přezkumu platnosti sporného rozhodnutí lze dovolávat zásady sebeurčení a zásady relativního účinku smluv.

176 Argument Komise a Rady, podle něhož by mělo být z rozsudku ze dne 21. prosince 2011, Air Transport Association of America a další (C-366/10, EU:C:2011:864), dovozeno, že se v rámci přezkumu platnosti sporného rozhodnutí nelze těchto zásad dovolávat, tudíž nemůže obstát.

177 Co se týče výtky Rady, podle které by se měl přezkum unijního soudu týkající se slučitelnosti unijního aktu s takovými pravidly mezinárodního práva omezit na zjevně nesprávné posouzení, tato výtka se v podstatě překrývá s výtkou uplatněnou v rámci čtvrtých důvodů kasačních opravných prostředků, vycházející z toho, že Tribunál nezohlednil prostor pro uvážení, kterým Rada disponuje v oblasti vnějších vztahů. Tato výtka musí být tudíž zamítnuta ze stejných důvodů, jako jsou důvody uvedené v bodě 134 tohoto rozsudku.

178 Pátý důvod kasačního opravného prostředku ve věci C-779/21 P a třetí důvod kasačního opravného prostředku ve věci C-799/21 P musí být proto zamítnuty jako neopodstatněné.

179 Vzhledem k tomu, že nebylo vyhověno žádnému z důvodů vznesených Komisí a Radou na podporu kasačních opravných prostředků ve věcech C-779/21 P a C-799/21 P, tyto kasační opravné prostředky je třeba zamítnout v plném rozsahu.

K návrhům vzneseným podpůrně Radou a Komisí

Argumentace účastníků řízení

180 Rada, která zdůrazňuje nebezpečí, v případě zrušení sporného rozhodnutí, závažných negativních důsledků pro vnější činnost Unie a ohrožení právní jistoty mezinárodních závazků, s nimiž Unie souhlasila a kterými jsou vázány orgány a členské státy, podpůrně považuje za nezbytné, pro případ, že by Soudní dvůr kasační opravný prostředek směřující proti napadenému rozsudku zamítl, aby Soudní dvůr nařídil zachovat účinky tohoto rozhodnutí po dobu dvanácti měsíců.

181 Komise má za to, že by bylo vhodné zachovat účinky sporného rozhodnutí po dobu roku a půl, a to pro případ, že by Soudní dvůr rozhodl, že zrušení tohoto rozhodnutí je odůvodněno jinými důvody, než jsou důvody uvedené v napadeném rozsudku, a ze závěrů Soudního dvora by bylo možné dovodit jako realistickou možnost, že by přece jen bylo možné uzavřít s Marockým královstvím dohodu zahrnující Západní Saharu, aby tak byla umožněna jednání nezbytná pro přijetí rozhodnutí Rady o podpisu a uzavření takové dohody.

182 Fronta Polisario s těmito návrhy nesouhlasí.

Závěry Soudního dvora

183 Podle článku 264 druhého podstavce SFEU Soudní dvůr může, považuje-li to za nezbytné, uvést ty účinky aktu prohlášeného za neplatný, které jsou nadále považovány za zachované.

184 V tomto ohledu z judikatury Soudního dvora vyplývá, že s ohledem na důvody související s právní jistotou lze účinky takového aktu zachovat zejména tehdy, kdy by okamžité účinky jeho zrušení měly závažné negativní důsledky pro dotyčné strany [rozsudek ze dne 1. března 2022, Komise v. Rada (Dohoda s Korejskou republikou), C-275/20, EU:C:2022:142, bod 54 a citovaná judikatura].

185 V projednávané věci by zrušení sporného rozhodnutí, aniž by byly jeho účinky zachovány po omezenou dobu, mohlo mít závažné nepříznivé důsledky pro vnější činnost Unie a zpochybnit právní jistotu mezinárodních závazků, k nimž se Unie zavázala a které zavazují orgány Unie a členské státy. Předmětem sporného rozhodnutí bylo totiž schválení sporné dohody jménem Unie, která vstoupila v platnost dne 19. července 2019.

186 V důsledku toho je třeba z důvodů právní jistoty zachovat účinky sporného rozhodnutí po dobu dvanácti měsíců ode dne vyhlášení tohoto rozsudku.

K nákladům řízení

187 Článek 184 odst. 2 jednacího řádu Soudního dvora stanoví, že není-li kasační opravný prostředek opodstatněný, Soudní dvůr rozhodne o nákladech řízení.

188 Podle čl. 138 odst. 1 tohoto jednacího řádu, který se na řízení o kasačním opravném prostředku použije na základě čl. 184 odst. 1 uvedeného jednacího řádu, se účastníku řízení, který neměl úspěch ve věci, uloží náhrada nákladů řízení, pokud to účastník řízení, který měl ve věci úspěch, požadoval.

189 V projednávané věci vzhledem k tomu, že Fronta Polisario požadovala náhradu nákladů řízení a Rada a Komise neměly ve věci úspěch, je důvodné rozhodnout, že posledně uvedené ponesou vlastní náklady řízení a nahradí náklady řízení vynaložené Frontou Polisario v rámci projednávaných kasačních opravných prostředků.

190 Podle čl. 140 odst. 1 jednacího řádu, který se na řízení o kasačním opravném prostředku rovněž použije na základě čl. 184 odst. 1 tohoto jednacího řádu, členské státy a orgány, které vstoupily do řízení jako vedlejší účastníci, nesou vlastní náklady řízení.

191 V projednávané věci Belgické království, Maďarsko, Portugalská republika a Slovenská republika, vedlejší účastníci řízení o kasačním opravném prostředku ve věci C-799/21, Španělské království, vedlejší účastník řízení o kasačním opravném prostředku ve věcech C-779/21 a C-799/21, jakož i Francouzská republika, vedlejší účastnice řízení v prvním stupni, ponesou vlastní náklady řízení.

192 Konečně čl. 140 odst. 3 jednacího řádu, který se na řízení o kasačním opravném prostředku rovněž použije na základě jeho čl. 184 odst. 1, zejména stanoví, že Soudní dvůr může rozhodnout, že vlastní náklady řízení nesou i jiní vedlejší účastníci než členský stát nebo orgán.

193 V projednávané věci je namístě rozhodnout, že Comader ponese vlastní náklady řízení.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (velký senát) rozhodl takto:

1) **Kasační opravné prostředky se zamítají.**

2) **Účinky rozhodnutí Rady (EU) 2019/217 ze dne 28. ledna 2019 o uzavření Dohody ve formě výměny dopisů mezi Evropskou unií a Marockým královstvím o změně protokolů č. 1 a č. 4 k Evropsko-středomořské dohodě zakládající přidružení mezi Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na jedné straně a Marockým královstvím na straně druhé se zachovávají po dobu dvanácti měsíců ode dne vyhlášení tohoto rozsudku.**

3) **Evropská komise a Rada Evropské unie ponesou vlastní náklady řízení a nahradí náklady řízení vynaložené Lidovou frontou osvobození Sakía al Hamra a Ria de Oro (Fronta Polisario) v rámci projednávaných kasačních opravných prostředků.**

4) **Belgické království, Španělské království, Maďarsko, Portugalská republika, Slovenská republika, Francouzská republika a Marocká konfederace pro zemědělství a rozvoj venkova (Comader) ponesou vlastní náklady řízení.**

Podpisy